

Ғулом Мирзо

**ОБОД МАҲАЛЛА – ОБОД МАМЛАКАТ
ТАРАҚҚИЁТИ КАФОЛАТИ**

Тошкент
«Адолат»
2015

**ОБОД МАҲАЛЛА – ОБОД МАМЛАКАТ
ТАРАҚҚИЁТИ КАФОЛАТИ**

УЎК: 342.553(575.1)
КБК 66.3(5Ў)6
М-54

Обод маҳалла – обод мамлакат тараққиёти кафолати/
Ғ. Мирзо. – Тошкент: «Адолат», 2015. – 80 бет.

ISBN 978-9943-4380-2-6

УЎК: 342.553(575.1)
КБК 66.3.(5Ў)6

Масъул муҳаррир:

Жавдатхон Иноғомов,

Ўзбекистон «Маҳалла» хайрия жамоат фонди
республика бошқаруви раиси

Ушбу рисолада мустақиллик йиллари мамлакатимизда маҳалла институтини ривожлантириш йўлида босқичма-босқич амалга оширилаётган ҳаётбахш ислохотлар ҳақида сўз боради. Давлатимиз раҳбарининг «Ҳаётимизни обод қилишнинг муҳим шarti – бу аввало маҳаллани обод қилиш» деган ғоясига таянган ҳолда, фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органлари тизимини янада такомиллаштиришга қаратилган амалий чора-тадбирларнинг мазмун-моҳияти атрофлича талқин этилади.

Китобда «Мамлакатимизда демократик ислохотларни янада чуқурлаштириш ва фуқаролик жамиятини ривожлантириш концепцияси», янги таҳрирда қабул қилинган «Фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органлари тўғрисида»ги ҳамда «Фуқаролар йиғини раиси (оқсоқоли) ва унинг маслаҳатчилари сайлови тўғрисида»ги қонунларда маҳалланинг ижтимоий-иқтисодий ҳаётимиздаги ўрни ва аҳамияти янада кучайтирилгани, унга янги ҳуқуқ ва ваколатлар берилгани, умуман, бу тизим фаолиятини янги босқичга кўтаришга қаратилган устувор вазифаларнинг туб аҳамияти ҳаётий мисолларда очиб берилган.

Рисола кенг китобхонлар оммасига мўлжалланган.

ISBN 978-9943-4380-2-6

- © Ғ. Мирзо, 2015.
© Ўзбекистон Республикаси Адлия вазирлиги
ҳузуридаги «Адолат» нашриёти, 2015.

*«Маҳалла нуфузини кўтариш
нафақат иқтисодий, нафақат иж-
тимоий, балки бу – сиёсий, тарбия-
вий, улкан маънавий масаладир».*

Ислом Каримов

ИСТИҚЛОЛ, ФУҚАРОЛИК ЖАМИЯТИ ВА МАҲАЛЛА

(муқаддима ўрнида)

Маҳаллалар қадимдан юртимизда тарбия ўчоғи, эзгулик бешиги, урф-одатлар, анъана ва қадриятлар эъозланадиган миллий демократик маскан сифатида эътироф этиб келинади. Бинобарин, маҳалла инсонни жамият билан бирга яшашга ўргатадиган, шу руҳда тарбияладиган беқиёс макондир.

Президентимиз таъкидлаганидек, **«маҳалла деганда – фуқаролик жамиятининг шакл-шамойилини, жамиятимизнинг ранг-баранглигини ўзида тўлиқ ифода этадиган, ижтимоий-сиёсий, социал, маданий-маърифий ва профессионал ташкилот ва муассасаларни қамраб олган тизимни тасаввур қиламиз»¹.**

¹ Каримов И.А. Ватан ва халқ мангу қолади: Ҳикматли сўзлар ва иборалар тўплами / Т.: Алишер Навоий номидаги Ўзбекистон Миллий кутубхонаси нашриёти, 2010. – 97-бет.

Маҳалла тизимига берилган бу теран таърифнинг туб моҳиятини англаш учун, авваламбор, **мустақиллик, фуқаролик жамияти, демократия** тушунчалари билан **маҳалла тизими** ўртасидаги узвий алоқадорликнинг мағзини чақиш муҳим аҳамиятга эга.

Зеро, мустақил мамлакатни демократик ҳуқуқий давлат ва кучли фуқаролик жамияти институтларисиз тасаввур этиб бўлмайди. Шу боис юртимизда истиқлолнинг илк кунлариданоқ демократик янгиланиш, эркин фуқаролик жамиятини қуриш йўли танлаб олинди.

Юртбошимиз таъбири билан айтганда, бу йўлни ҳар ким ўзига хос йўсинда босиб ўтади. Ўзбекистон демократиянинг фундаментал тамойилларига асосланган, уларга қатъий риоя этган ҳолда, айна пайтда ўз ҳаракатларини халқимизнинг тафаккури ва дунёқараши, неча минг йиллик миллий турмуш тарзи билан мувофиқ равишда олиб бормоқда.

Шуниси диққатга сазоворки, олдимизга қўйилган асосий мақсад ва устувор вазифалар мамлакатимизни эркинлаштириш ва модернизация қилиш борасида узоқни кўзлайдиган **«Кучли давлатдан – кучли фуқаролик жамияти сари»** тамойилига асосланган. Бу – демократик ислохотлар изчил ва тадрижий, босқичма-босқич ва узлуксиз тизимли жараён эканининг яна бир исботидир.

Мамлакатимизда мустақиллик шарофати туфайли шахс ўз қадр-қиммати, ор-номуси ва ғурурини англаши, **«Мен – эркин инсонман»** деган туйғуни теран ҳис этиб яшаши учун кенг имкониятлар яратилмоқда. Зеро, **мустақиллик – бу ҳуқуқ**. Мустақиллик – инсон ҳуқуқлари, эркинликлари ва қонуний манфаатларини таъминлашнинг асосий омили ва кафолатидир.

Айнан истиқлол шарофати билан юртимизда шаклланаётган, халқимизнинг турли ижтимоий гуруҳлари манфаатларини ифодаловчи эркин фуқаролик жамияти институтларининг нуфузи ҳамда таъсирини кучайтириш борасида салмоқли ишлар амалга оширилмоқда.

Мустақиллик туфайли фуқароларимизнинг дунёқараши ва тафаккури, ҳуқуқий онги ва маданияти тубдан ўзгарди. Уларнинг ижтимоий-сиёсий фаоллиги ошди. Жамиятда юз бераётган ўзгаришларга бепарқлик муносабатидан воз кечилмоқда, ён-атрофимизда ва дунёда юз бераётган воқеа-ҳодисалар, тараққиёт ва янгиланишларга дахлдорлик ҳисси мустаҳкам қарор топмоқда.

Демократик кўникмалар фуқароларимизнинг кундалик ҳаёт тарзига тобора чуқур сингиб бормоқда. Бошқача айтганда, фуқаролик жамиятининг ижтимоий-иқтисодий ва сиёсий-ҳуқуқий муҳити, кайфияти шаклланмоқда. Ватандошларимизнинг давлат ва жамиятни бошқаришда фаол иштирок этиши эса, ўз навбатида, жамиятимизни янада демократлаштириш, эркинлаштириш ва фуқаролик жамияти институтларини шакллантириш билан чамбарчас боғлиқ.

«**Фуқаролик жамияти**» деган тушунчанинг илдизлари халқимизнинг олис тарихига бориб тақалиши айтиш мумкин. Фуқаролик жамиятининг ноёб ва бетакрор миллий демократик институти бўлмиш фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органлари, жумладан, миллий демократия мактаби – маҳаллалар фақат бизнинг халқимиз турмуш тарзига, жамиятимиз ҳаётигагина хос экани ҳам шундан далолат беради.

Фуқаролик жамияти институтлари мақсад ва вазифаларининг асосий йўналиши мамлакатимизда демократик кадрлар ва тамойиллар, инсон

ҳуқуқлари, эркинликлари ва қонуний манфаатларини ҳимоя қилишдир. Давлатимиз раҳбари таъкидлаганидек, «**Фуқаролик жамиятининг энг асосий белгиси – бу давлатнинг вазифа-ваколатларини жамоат ташкилотларига босқичма-босқич ўтказиш орқали фуқароларнинг ижтимоий фаоллигини, сиёсий маданиятини оширишдан иборат**»¹.

Шу ўринда **фуқаролик жамияти институтлари нима дегани ва улар жумласига қандай ташкилотлар киради**, деган савол туғилиши табиий.

Бу ҳақда фикр юритганда, фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органлари, маҳаллалар, сиёсий партиялар, оммавий ҳаракатлар, касаба уюшмалари, жамоат бирлашмалари ва жамоат фондлари, нодавлат нотижорат ташкилотлар, мустақил оммавий ахборот воситалари фуқаролик жамиятининг нафақат асосини ташкил этадиган, балки мазмун-моҳиятини ҳам белгилаб берадиган фуқаролик институтлари сирасига киришини қайд этиш мақсадга мувофиқдир².

Фуқаролик жамияти институтлари, биринчи навбатда, аҳолининг ижтимоий фаоллигини оширишда, миллий ўзликни англашда, жамият аъзоларининг сиёсий маданияти ва маънавий дунёқарашини юксалтиришда кўмаклашиши зарур. Улар кишиларимиз ҳеч кимдан кам бўлмаганлиги ва ҳеч қачон кам бўлмаслигини ҳис этиб яшашида, мустақил фикр-мушоҳада юритишида, ўз салоҳияти ва қобилиятидан самарали фойдаланишида, бир сўз билан айтганда, Ўзбекистоннинг буюк келажagini

¹ Каримов И.А. Тинчлик ва хавфсизлигимиз ўз куч-қудратимизга, ҳамжиҳатлигимиз ва қатъий иродаимизга боғлиқ. Т. 12. – Т.: «Ўзбекистон», 2004. – 350-бет.

² Қаранг: Саидов А.Х., Мирзо Ф. Ўзбекистон конституциявий давлат сари. – Т.: «Адолат», 2013. – 45–56-бетлар.

барпо этишга қаратилган барча саъй-ҳаракатларида ҳамюртларимизга камарбаста бўлмоғи даркор.

Фуқаролик жамияти институтлари фаолиятида демократик қадриятлар, инсон ҳуқуқлари, эркинликлари ва уларнинг қонуний манфаатлари ҳимояси алоҳида устувор аҳамият касб этиши шарт. Фуқаролик жамияти институтларини ривожлантиришдан асосий мақсад, аввало, кишилар онгига демократик қадриятлар ва кўникмаларни изчиллик билан сингдириб боришдир.

Бунинг замирида ўз ҳақ-ҳуқуқларини танийдиган, ўз кучи, салоҳияти ва қобилиятига таяниб яшайдиган, атрофида рўй бераётган воқеа-ҳодисаларга мустақил ва дахлдорлик ҳисси билан муносабатда бўладиган, шу билан бирга, ўз шахсий манфаатларини мамлакат ва халқ манфаатлари билан уйғун ҳолда кўрадиган юксак маънавиятли комил инсонни шакллантириш учун барча зарур ижтимоий-иқтисодий ва ташкилий-ҳуқуқий шарт-шароитларни яратишга қаратилган саъй-ҳаракатлар мужассам.

Ўзбекистон учун истиқлол йиллари аҳолимизнинг кенг қатламлари қўллаб-қувватлайдиган турли хил фуқаролик жамияти институтлари, нодавлат нотижорат ташкилотларнинг жадал шаклланиши ва ривожланиши даври бўлди. **Асосий Қонунимизда алоҳида, XIII боб ва 7 та модда бевосита жамоат бирлашмалари, яъни фуқаролик жамияти институтларининг ҳуқуқ ва мажбуриятларига бағишланганини таъкидлаш жоиз.**

Конституциямизнинг 58-моддасига мувофиқ, давлат жамоат бирлашмаларининг ҳуқуқлари ва қонуний манфаатларига риоя этилишини таъминлайди, уларга ижтимоий ҳаётда иштирок этиш учун тенг ҳуқуқий имкониятлар яратиб беради. Давлат органлари ва мансабдор шахсларнинг жамоат бирлашмалари

фаолиятига аралашшига, шунингдек жамоат бирлашмаларининг давлат органлари ва мансабдор шахслар фаолиятига аралашшига йўл қўйилмайди.

Шу тариқа Конституциямизда жамоат бирлашмалари, нодавлат нотижорат ташкилотлар фаолиятига доир асосий принципларнинг мустаҳкамлаб қўйилгани барча аҳоли қатламлари манфаатларини акс эттирадиган бундай нодавлат ташкилотлар кенг тармоқларининг ривожланиши учун зарур ҳуқуқий шароит яратди.

Ўзбекистонда 1991 йили жамоат бирлашмаларининг сони 200 тани ташкил этган бўлса, 2000 йилда – 2300 та, 2010 йилда – 5100 тага етди. Бугунги кунда мамлакатимизда жамият ҳаётининг турли соҳаларида 8000 дан зиёд нодавлат нотижорат ташкилот фаолият юритмоқда¹.

Мамлакатимизда фуқаролик жамиятини ривожлантиришда Олий Мажлис Қонунчилик палатаси ва Сенати Кенгашларининг **«Нодавлат нотижорат ташкилотларини, фуқаролик жамиятининг бошқа институтларини қўллаб-қувватлашни кучайтириш чора-тадбирлари тўғрисида»**ги қўшма қарори алоҳида аҳамиятга эга бўлди.

Ўз навбатида, Олий Мажлис ҳузурида **Нодавлат нотижорат ташкилотлари ва фуқаролик жамиятининг бошқа институтларини қўллаб-қувватлаш жамоат фонди** ҳамда ушбу Жамоат фонди маблағларини бошқарадиган, таркибига ваколатли вакиллари билан бирга депутатлар, молиявий тузилмаларнинг масъул ходимлари кирган Парламент комиссиясининг ташкил қилингани

¹ Саидов А.Х. Инсон ҳуқуқ ва манфаатларини таъминлаш – устувор вазифа / Куч – адолатда, 2014, 11 июль.

ва самарали фаолият олиб бораётгани эътиборга сазовордир.

Парламент комиссиясининг фаолияти «учинчи сектор» деб ном олган фуқаролик жамияти институтларини қўллаб-қувватлашга давлат бюджетидан ажратилган молиявий маблағларни янада очиқ, ошқора, аниқ йўналтирилган ва энг муҳими, демократик асосда тақсимлашни таъминлаш имконини бермоқда.

Олий Мажлис ҳузуридаги Жамоат фонди томонидан грантлар бўйича берилаётган маблағлар миқдори сўнги уч йилда 2 баробар кўпайди. Бу эса нодавлат нотижорат ташкилотлари фаолиятининг ташкилий-техникавий ва иқтисодий негизини мустаҳкамлашга самарали таъсир кўрсатмоқда¹.

Айниқса, Ўзбекистон Республикаси Президентининг яқинда, 2013 йил 12 декабрда қабул қилинган **«Фуқаролик жамияти институтларини ривожлантиришга кўмаклашиш борасидаги қўшимча чора-тадбирлар тўғрисида»ги қарори** нодавлат нотижорат ташкилотлари, фуқаролик жамияти бошқа институтларининг ижтимоий, социал-иқтисодий фаоллигини янада оширишга қаратилгани билан алоҳида эътиборга моликдир.

Жумладан, 2014 йилнинг 1 январидан нодавлат нотижорат ташкилотларини давлат рўйхатидан ўтказиш учун ундириладиган давлат божи миқдори 5 баравар, уларнинг рамзларини давлат рўйхатидан ўтказиш учун ундириладиган йиғимлар миқдори 2,5 баравар камайтирилди. Нодавлат нотижорат ташкилотларининг давлат рўйхатидан ўтказиш

¹ Саидов А.Х. Фуқаролик жамияти институтларини давлат томонидан қўллаб-қувватлаш миллий тизими: Ўзбекистон тажрибаси // «Демократлаштириш ва инсон ҳуқуқлари» журнали, 2013, 4-сон. – 4–9-бетлар. Яна қаранг: Саидов А.Х. Эришилган натижалар / «Миллий тикланиш» газетаси, 2014, 29 январь.

тўғрисидаги мурожаатлари шу вақтгача амалда бўлган икки ой ўрнига, эндиликда бир ой муддатда кўриб чиқилади.

Қарорда белгиланганидек, юридик шахслар олти ой мобайнида банк ҳисоб варақлари бўйича пул операцияларини ўтказиш билан боғлиқ молия-хўжалик фаолиятини амалга оширмаган тақдирда уларни тугатиш учун асос бўлишини назарда тутувчи Ўзбекистон Республикаси Фуқаролик кодексининг 53-моддаси қондаси нодавлат нотижорат ташкилотларига жорий этилмайди.

Шу каби яна бир қатор имтиёз ва енгилликлар, такомиллаштирилган ва содалаштирилган ташкилий-ҳуқуқий механизм ва тартиб-таомиллар асосида нодавлат нотижорат ташкилотлари тизимини кенг ривожлантириш, ўз навбатида, мамлакатимизни демократик янгилаш ва модернизациялаш бўйича ислохотларни амалга оширишда мазкур тизимнинг роли ва аҳамиятини тубдан кучайтиришга хизмат қилади.

Бугунги кунда фуқаролик жамияти институтлари Ўзбекистонда демократик қадриятлар, одамларнинг ҳуқуқ ва эркинликлари, қонуний манфаатларини ҳимоя қилиш, уларнинг ижтимоий, социал-иқтисодий фаоллиги ва ҳуқуқий маданиятини оширишнинг муҳим омилига айланмоқда.

Мазкур тузилмалар фуқароларимизнинг ўз салоҳиятларини рўёбга чиқариши, ўз ижтимоий, социал-иқтисодий фаоллиги ва ҳуқуқий маданиятини ошириши учун шароит яратиб, жамиятда манфаатлар мувозанатини таъминлашга кўмаклашаётгани, айниқса, эътиборга моликдир.

Фуқаролик жамиятини шакллантириш аввало ижтимоий-иқтисодий жараёнлар билан боғлиқ

муайян масалаларни ҳал қилишда давлат тузилмаларининг ролини камайтириш ва бу вазифаларни босқичма-босқич жамоат бирлашмалари ва фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органларига ўткази боришни кўзда тутди.

Бундай вазиятда давлат тизимининг роли барча жабҳаларда хўжалик юритувчи субъектлар ўртасида рақобат муҳитини қарор топтириш учун зарур ва ҳаммага баробар бўлган шарт-шароитлар яратишга қаратилиши лозим.

Марказий ва юқори давлат бошқарув идоралари вазифаларини давлат ҳокимиятининг қуйи тузилмаларига, фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органларига ўтказиб бориш ҳам ҳаётимизни эркинлаштиришнинг муҳим йўналишларидан ҳисобланади.

Мамлакатимиз ижтимоий ҳаётини ва давлат қурилишини демократлаштиришда фуқаролик жамияти институтлари ўрни ва аҳамиятини янада ошириш, уларнинг ҳақиқий мустақиллигини таъминлаш муҳим аҳамиятга эга.

Чунки фақат эркин, молиявий жиҳатдан мустақил фуқаролик жамияти институтларигина ўз олдида турган вазифаларни тўлақонли адо эта олади. Бунда уларнинг давлат органлари томонидан қўллаб-қувватланиши, умуман, давлат ва нодавлат ташкилотлар ўртасида ўзаро ҳамкорликнинг кенг йўлга қўйилиши мақсадга мувофиқ, албатта.

Ўзбекистонда миллий тараққиётнинг ҳозирги босқичида фуқаролик жамияти институтлари, жумладан, маҳаллаларнинг ролини янада кучайтириш – фуқаролик жамиятини шакллантириш, демократлаштириш ва мамлакатимизнинг жаҳон ҳамжамиятига интеграциялашуви бўйича ўз олдимизга қўйган

мақсадимизга эришишда, энг муҳими, юрт тинчлиги, халқ фаровонлиги ва Ватан равнақини таъминлашдек эзгу ғоямизни рўёбга чиқаришда, ҳеч бир муболағасиз, ҳал қилувчи омиллардандир.

Истиқлол йилларида мамлакатимизда маҳалла тизимини, фуқаролик жамиятининг бошқа барча институтларини шакллантириш ва эркин ривожлантириш, уларнинг жамиятни демократик ўзгартириш ва либераллаштиришда фаол иштирок этишини таъминлашнинг ташкилий-ҳуқуқий шароитлари, иқтисодий ва ҳуқуқий кафолатларини яратиш бўйича улкан кўламли ишлар амалга оширилмоқда.

Энг аҳамиятли томони – мустақиллик маҳалла тараққиётида янги – Уйғониш даврини бошлаб берди. Президент Фармони билан истиқлолнинг илк давридаёқ Республика «Маҳалла» хайрия жамғармаси тузилди. Маҳалла конституциявий мақомга эга бўлди ва маҳалла тизими фаолиятига доир махсус қонун қабул қилинди.

Айтиш жоизки, мамлакатимизда фуқаролик жамиятининг мазмун-моҳияти, аҳамияти, ҳуқуқий асосларини имкон қадар чуқур ўрганиш ишларига ҳам жиддий эътибор қаратилляпти. Жойларда бу йўналишда илмий-амалий семинарлар, халқаро конференциялар, турли ўқув курслари ташкил қилинмоқда.

Мамлакатимизда изчил, босқичма-босқич амалга оширилаётган демократик ислохотлар бугунги кунда халқимиз, кенг жамоатчилик томонидан қизғин қўллаб-қувватланмоқда. Жаҳон ҳамжамияти ва демократик давлатлар Ўзбекистоннинг ўзига хос мустақил тараққиёт йўлини эътироф этмоқда.

Бу бежиз эмас, албатта. Бу – Президентимиз Ислам Каримов томонидан ишлаб чиқилган ва амалда кенг татбиқ этилаётган «ўзбек модели» тўғри танлангани ва ҳаётда ўзини тўла оқлаётганининг яққол исботидир.

МАҲАЛЛА – ИЖТИМОЙ-МАЪНАВИЙ ҲАЁТИМИЗ КЎЗГУСИ

Маҳалла – халқимизга хос ўзини ўзи бошқаришнинг ноёб миллий демократик тизими. Мустақиллик йилларидагина маҳалла, Президентимиз таърифи билан айтганда, «**таъсирчан ижтимоий фуқаролик идораси**»га, айни вақтда «**она юрт рамзи**»га айланди.

Бу тизим озод ва обод Ватан барпо этиш, халқ фаровонлигини таъминлашга йўналтирилган кенг кўламли демократик ислоҳотларни амалга оширишда Ўзбекистон давлати ва жамияти учун мустаҳкам таянч бўлмоқда.

Истиқлол йилларида эришилаётган барча залворли ютуқларда маҳалла институтининг роли ва аҳамияти жуда катта. Энг муҳими, бу муваффақиятлар замирида юртимиздаги тинчлик-осойишталик ва барқарорлик, ўзаро тотувлик ва ҳамжиҳатлик, халқимизнинг юксак бунёдкорлик руҳи ва ёруғ келажакка комил ишончи мужассамдир.

Ҳозирги кунда юртимизда 9 минг 756 та фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органлари фаолият кўрсатмоқда. Илгари маҳаллий давлат идоралари зиммасида бўлган ўттиздан ортиқ

ваколатлар эндиликда фуқаролар йиғинлари томонидан амалга оширилмоқда.

Бугунги кунда фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органлари, маҳаллалар аҳолининг эҳтиёжманд қатламларига, боқувчисини йўқотган, кам таъминланган оилаларга, жисмоний имконияти чекланган ва ёлғиз қарияларга чинакам меҳрмурувват кўрсатиш, оилалар мустақамлигини таъминлаш, кичик бизнес ва хусусий тадбиркорликни қўллаб-қувватлаш, ижтимоий-маънавий муҳитни соғломлаштиришда, энг асосийси, фуқаролик жамиятини ривожлантиришда муҳим ўрин тутиб келмоқда.

Шу ўринда мустақиллигимизнинг дастлабки йиллариданоқ мамлакатимиз раҳбарининг ташаббуси билан миллий ва маънавий қадриятларни эъзозлаш ва изчил тарғиб қилиш, халқимизнинг энг яхши удум ва анъаналарини кенг оммалаштириш долзарб вазифа сифатида кун тартибидан ўрин олганини таъкидлаш жоиз.

Айниқса, юртимиз маҳаллалари ўртасида маданий ва маърифий ишларни кенг йўлга қўйиш, маҳаллаларни ижтимоий ва иқтисодий жиҳатдан янада мустақамлаш чораларини давлат йўли билан қўллаб-қувватлаш масаласига алоҳида эътибор қаратила бошланди.

Бинобарин, барча ҳудудларда ҳуқуқий асосда маҳаллаларни янгидан ташкил этадиган, уларнинг фаолиятини кенг рағбатлантириб борадиган, тизимнинг энг қуйи ва энг юқори бўғинларининг бошини бирдек қовуштирадиган, илғор тажрибаларини кенг тарғиб қиладиган идорага эҳтиёж туғилди. Шу маънода, **1992 йил 12 сентябрда, Президентимизнинг Фармониға мувофиқ, Республика «Маҳалла» хайрия жамғармаси ташкил этилгани ғоят муҳим воқеа бўлди.**

Мутахассисларнинг фикрича, ушбу Фармоннинг тарихий аҳамияти шундаки, бу муҳим дастурий ҳужжат кўп асрлик тарих, миллий анъаналарга эга, мустақиллик йилларида бутунлай янгича мазмун ва моҳият касб этган ўзини ўзи бошқариш органларининг моддий-техник базасини яратибгина қолмай, уларнинг асосий вазифалари, ривожланиш йўллари ва тамойилларини белгилаб берди.

Ушбу Фармонда жамғарманинг олдига тарихан таркиб топган миллий ва маънавий қадриятларни эъозлаш ва изчил тарғиб қилиш, халқимизнинг энг яхши удум ва анъаналарини оммалаштириш, мамлакатимиз маҳаллалари ўртасида маданий ва маърифий ишларни кенг йўлга қўйиш, шунингдек, маҳаллаларни ижтимоий ва иқтисодий жиҳатдан янада мустақамлаш вазифалари қўйилгани айниқса таҳсинга сазовордир.

Шу тариқа **Республика «Маҳалла» хайрия жамғармасининг ташкилий тизими барпо этилди. Ўтган даврда маҳаллалар фуқаролик жамиятининг энг фаол институтига айланди. Бунда, албатта, ўзининг 14 та ҳудудий бўлимлари ҳамда 196 та туман ва шаҳар бўлинмаларига эга бўлган Ўзбекистон «Маҳалла» хайрия жамоат фонднинг¹ муносиб ҳиссаси бор.**

Фонд тизимида 1 минг 526 нафар ходим, шунингдек, маҳаллаларда минглаб фуқаролар йиғинларининг раислари, уларнинг маслаҳатчилари фаолият олиб бормоқда. Энг муҳими, маҳаллани давлат томонидан қўллаб-қувватлаш тизими яратилди. Бугун бу тизимда 40 минг нафарга яқин киши маош олиб ишламоқда².

¹ Республика «Маҳалла» хайрия жамғармасининг 2011 йил 26 декабрдаги 5-ҳисобот-сайлов конференциясидан эътиборан жамғарма **Ўзбекистон «Маҳалла» хайрия жамоат фонди** деб атала бошланди – Ф.М.

² Бу ва кейинги ўринлардаги «Маҳалла» хайрия жамоат фонди фаолиятига оид маълумотлар мазкур фонддан олинган – Ф.М.

Замон талабларидан келиб чиққан ҳолда, маҳалла фаолларини ўқитиш тизими шакллантирилгани алоҳида эътиборга моликдир. Жумладан, кейинги йилларда мамлакатимизнинг барча туман ва шаҳарларидаги фуқаролар йиғинларининг раислари, масъул котиблари, йиғинларнинг диний маърифат ва маънавий-ахлоқий тарбия масалалари бўйича маслаҳатчилари ҳамда «Маҳалла посбони» жамоат тузилмаси раҳбарларининг ўқув-семинарларини ташкил этиш яхши анъанага айланмоқда.

Қарийб 40 минг нафар маҳалла фаолларини қамраб оладиган бундай муҳим маърифий машғулотлар Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси, етакчи олий ўқув юртларининг профессор-ўқитувчилари, Адлия, Иқтисодиёт, Молия, Меҳнат ва аҳолини ижтимоий муҳофаза қилиш, Ички ишлар вазирликлари, шунингдек, Республика Хотин-қизлар қўмитаси, Фуқаролик жамияти шаклланишини мониторинг қилиш мустақил институти, Республика Маънавият тарғибот маркази, Ўзбекистон «Маҳалла» хайрия жамоат фонди ҳудудий бўлимларининг маалакали ходимлари, халқ депутатлари маҳаллий Кенгашларидаги комиссияларнинг раислари томонидан олиб борилмоқда.

Мазкур ўқув-семинарларда Президентимизнинг «Мамлакатимизда демократик ислохотларни янада чуқурлаштириш ва фуқаролик жамиятини ривожлантириш концепцияси», «Юксак маънавият – енгилмас куч», «Ўзбекистон мустақилликка эришиш остонасида» каби асарларининг мазмун-моҳияти синчиклаб ўрганилади. Шунингдек, Конституция ва қонунлар, Давлат дастурлари ижросини таъминлашда фуқаролар ўзини ўзи бошқариш органларининг роли, соҳага тааллуқли қонун ҳужжатлари, аҳолини

аниқ йўналтирилган асосда ижтимоий қўллаб-қувватлаш, нафақалар ва моддий ёрдам тайинлаш тартиб-тамойиллари, фуқаролар йиғини ҳузуридаги комиссиялар фаолиятини самарали ташкил этиш каби бир-биридан аҳамиятли кўплаб масалалар кенг муҳокама этилади.

Фуқаролик жамиятини ривожлантириш жараёнида маҳалла фаолиятининг ташкилий асослари тобора такомиллашиб, унинг вазифалари кўлами изчил кенгайиб бораётган ҳозирги шароитда бундай ўқув-семинарлар орқали тизим ходимларининг ижтимоий-иқтисодий, сиёсий ва ҳуқуқий, маданий ва маънавий-маърифий билимларини мустаҳкамлаш, бошқарув маҳоратини ошириш долзарб аҳамиятга эга.

Президентимизнинг 2013 йил 10 октябрда қабул қилинган «Фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органлари ходимларининг малакасини ошириш бўйича ўқув курсларини ташкил этиш тўғрисида»ги қарори фуқаролар йиғинлари ходимларининг касбий ва бошқариш малакаларини янада ошириш, фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органларига тизимли методик ёрдамни ташкил этишга қаратилгани бунинг яққол далилидир¹.

Ўзбекистон «Маҳалла» хайрия жамоат фонди маҳаллаларнинг ижтимоий, иқтисодий, маданий ривожланишига, ташкилий тузилишига ҳам яқиндан ёрдам бериб келмоқда. Бугунги кунда маҳаллалар жойлардаги ижтимоий-иқтисодий ривожланиш, аҳоли бандлигини таъминлаш, атроф-муҳитни муҳофаза қилиш ва ҳудудларни ободонлаштириш каби кўплаб масалаларни самарали ҳал этмоқда.

¹ «Демократлаштириш ва инсон ҳуқуқлари» журнали, 2014, 2-сон. – 5-бет.

Айниқса, Тошкентда 2013 йил март ойида **«Ўзбекистонда фуқаролик жамиятини ривожлантиришда сифат ва миқдорий ўзгаришлар»** мавзусида ўтказилган нуфузли конференцияда қайд этилганидек, **маҳалла аҳолини манзилли ижтимоий ҳимоя қилиш, оилавий бизнес ва хусусий тадбиркорлик марказига айланмоқда.**

Фуқаролар йиғинлари ҳузурида ташкил этилган маслаҳат марказлари тадбиркорлик фаолиятини юритиш бўйича ўқув курсларини ташкил қилмоқда. Ишга жойлаштириш ва кадрларни қайта тайёрлаш, кичик корхоналарни рўйхатдан ўтказиш ҳамда банк кредитларини олиш учун ҳужжатларни расмийлаштиришга кўмаклашмоқда.

Бу йўналишда фуқаролар йиғинлари ҳузурида тузилган тадбиркорлик фаолияти ва оилавий бизнесни ривожлантириш масалалари бўйича комиссияларнинг фаолияти катта роль ўйнамоқда. Нега деганда, тегишли ҳудудда кичик бизнес ва хусусий тадбиркорлик, оилавий тадбиркорлик, касаначилик, ҳунармандчилик, чорвачилик, паррандачилик, деҳқончилик, шахсий томорқа хўжалигини ривожлантириш ҳамда соҳага аҳолини кенг жалб этишга қаратилган чора-тадбирларни амалга оширишга кўмаклашиш айнан шу комиссиянинг мақсади этиб белгиланган¹.

Шу билан бирга, **маҳаллалар том маънода аҳоли муаммоларини ечишга қодир аънанавий ўзини ўзи бошқариш институти сифатида ўзини тобора яққол намоён этмоқда.**

Фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органлари жамиятимизда маънавий-ахлоқий кадриятларни,

¹ Фуқаролар йиғинининг тадбиркорлик фаолияти ва оилавий бизнесни ривожлантириш масалалари бўйича комиссияси тўғрисида намунавий Низом // Фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органлари фаолиятига оид қонун ҳужжатлари тўплами. – Тошкент, 2014. – 108-бет.

аввало, инсонпарварлик, бағрикенглик, ўзаро ҳамжиҳатлик ва аҳиллик фазилатларини қарор топтириш, баркамол ёш авлодни тарбиялаш, маҳаллаларда ижтимоий-маънавий муҳит барқарорлигини таъминлаш, миллатлараро аҳиллик ва ҳамжиҳатликни мустаҳкамлаш йўлида астойдил ҳисса қўшиб келмоқда.

«Маънавий ҳаётимизни юксалтириш ҳақида гапирганда, маҳалланинг роли хусусида тўхталиш албатта ўринлидир»¹, дейилади «Юксак маънавият – енгилмас куч» асарида. Эътиборли жиҳати шундаки, маҳаллалар бугун ўзини ўзи бошқариш идораси, ҳақиқий демократия дарсхонаси сифатида кенг кўламли фаолият олиб бормоқда.

Президентимизнинг 2006 йил 25 августда қабул қилинган **«Миллий ғоя тарғиботи ва маънавий-маърифий ишлар самарадорлигини ошириш тўғрисида»ги Қарори** аҳоли ва ёшлар ўртасида олиб борилаётган маънавий-маърифий ишларга янги йўналиш ва кучли туртки беришда муҳим дастуриламал бўлди.

Бунинг натижасида маҳаллаларда «маърифат ва маънавият масалалари бўйича комиссиялар», жамоатчилик асосида фаолият олиб борадиган 7 мингга яқин тарғибот гуруҳлари, 6 мингдан ортиқ маҳаллада алоҳида «Маънавият хоналари», 3400 тадан зиёд ахборот-ресурс марказлари ташкил этилган.

Ҳозирги кунда Президентимизнинг асарлари, фуқаролар йиғинлари фаолиятига оид маърузалари, фармон ва қарорлари мазмун-моҳиятининг тарғиботи бўйича маҳаллаларда кенг қамровли иш олиб борилмоқда. «Маҳалла» фондининг ҳудудий бўлим ва бўлинмалари, шунингдек, маҳаллаларнинг

¹ Каримов И.А. Юксак маънавият – енгилмас куч. – Т.: «Маънавият», 2008. – 58-бет.

бу борадаги фаолияти мунтазам ўрганилиб, эришилган ижобий ютуқлар кенг оммалаштирилмоқда.

Маҳалланинг халқимиз маънавияти билан боғлиқ жиҳатлари ҳақида гап борганда, мамлакатимиздаги ҳар қайси хонадон, ҳар бир оила, бутун эл-юртимиздаги маънавий иқлим ва вазиятни англамоқчи бўлсак, бу борадаги ҳақиқий манзаранинг ёрқин ифодасини аввало маҳалла ҳаётида худди ойнадек яққол кўриш имконига эга эканимизни эътироф этиш лозим.

Маҳаллаларнинг тинчлик ва осойишталик, миллатлараро тотувлик, халқимиз жипслигига қўшаётган ҳиссасини ҳеч нарса билан қиёслаб бўлмайди. Ватанга муҳаббат, халқимизнинг бой тарихи ва маданиятини ўрганиш ҳамда асраб-авайлаш, аҳиллик, қўшничилик, меҳр-оқибат, катталарга ҳурмат каби асл миллий фазилатлар айнан маҳаллада шаклланимоқда. Бу, ҳеч шубҳасиз, ушбу ноёб институтга бўлган ҳурмат ва ишончни янада оширади.

Аҳолининг репродуктив саломатлигини мустаҳкамлаш, она ва бола саломатлигини муҳофаза қилиш, соғлом бола туғилиши, жисмоний ва маънавий баркамол авлодни вояга етказиш борасидаги ишларни янада кучайтириш ва самарадорлигини оширишда маҳалла фаолларининг нурунийлар, қишлоқ врачлик пунктлари ва оилавий поликлиникалар шифокорлари ҳамда патронаж ҳамширалари билан ўзаро ҳамкорликдаги фаолияти муҳим аҳамият касб этмоқда.

Айтиш жоизки, аҳоли саломатлигини таъминлашда спортнинг аҳамияти беқиёсдир. Маҳаллалар ёшларни истиқлол ғоялари руҳида тарбиялаш, мамлакатимизда ҳаётга татбиқ этилаётган демократик ислохотлар моҳияти ва аҳамиятини фарзандларимизга теран тушунтириш, уларни турли зарарли

оқимлар таъсиридан ҳимоя қилиш, соғлом турмуш тарзини қарор топтириш, болалар ва ёшларни спорт билан шуғулланишга жалб этиш ишига муносиб ҳисса қўшмоқда.

Эндиликда маҳаллаларда болаларнинг спорт билан мунтазам шуғулланишлари учун барча шароитлар яратилган. Мавжуд спорт объектларида икки миллионга яқин ўсмирлар спортнинг турли йўналишларида маҳоратларини оширмоқда. Ўзбекистон «Маҳалла» хайрия жамоат фонди ташаббуси билан ҳар йили «Футболимиз келажаги» республика турнири, «Маҳалламиз паҳлавонлари», тўрт босқичли «Ўзбек жанг санъати», уч босқичли «Шахмат ва шашка», икки босқичли «Отам, онам ва мен – спортчи оила» мусобақалари ўтказиб келинаётганини ҳам қайд этиш лозим. Ушбу мусобақаларга 2006 йилда қарийб 400 минг нафар болалар ва ўсмирлар жалб этилган бўлса, 2012 йилдан эътиборан уларнинг сони 1 миллиондан ошган.

Бундай ижобий кўрсаткичларнинг тобора юксалиб бораётганида, ҳеч шубҳасиз, ёшларни спорт мусобақаларига жалб этиш мақсадида Фонд кўмагида тўрт миллиондан зиёд ёшлар иштирокида ўтказилган 500 мингдан ортиқ тадбирлар ўз натижасини бермоқда ва бу қувонарлидир.

Фуқаролар йиғинлари ҳузурида асосий фаолият йўналишлари бўйича комиссиялар, диний маърифат ва маънавий-ахлоқий тарбия масалалари бўйича маслаҳатчилар билан бир қаторда, «Маҳалла посбони» жамоат тузилмалари фаолият кўрсатаётгани ҳам ҳудудда турли жиноятлар, ёшлар ўртасида ҳуқуқбузарликларнинг олдини олишда қўл келмоқда.

Кези келганда, Президентимизнинг 2012 йил 9 июлда қабул қилинган «**Фуқароларнинг ўзини**

Ўзи бошқариш органлари ходимлари меҳнатини рағбатлантиришга оид қўшимча чора-тадбирлар тўғрисида»ги Фармонига мувофиқ, 2012 йилнинг 1 августидан бошлаб фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органлари ходимлари меҳнатини рағбатлантириш борасида бир қатор амалий қадамлар қўйилганини таъкидлаш мақсадга мувофиқдир. Хусусан:

Биринчидан, Ўзбекистон Республикаси Президентининг 1997 йил 13 майда қабул қилинган «Давлат хизматчиларининг меҳнатини рағбатлантириш тўғрисида»ги Фармонининг меҳнат ҳақи бўйича Ягона тариф сеткаси разрядларига мувофиқ рағбатлантириш коэффициенти сифатида маошларга 20 фоизли устама ҳақ ўрнатилишини назарда тутувчи 1-бандининг амал қилиши фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органлари диний маърифат ва маънавий-ахлоқий тарбия масалалари бўйича маслаҳатчилари лавозимларига ҳамда «Маҳалла посбони» раҳбарларига нисбатан жорий этилди.

Иккинчидан, фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органлари ходимларининг лавозим маошларига алоҳида меҳнат шароитлари учун 12 фоиз миқдорида ойлик устама ҳақ ўрнатилди.

Учинчидан, таркибида маҳаллалар ташкил қилинмаган шаҳарчалар, қишлоқлар ва овуллар фуқароларининг ўзини ўзи бошқариш органлари диний маърифат ва маънавий-ахлоқий тарбия масалалари бўйича маслаҳатчиларининг лавозим маошлари меҳнат ҳақи Ягона тариф сеткаси бўйича бир разряд оширилди.

Ушбу рағбатлантириш чоралари, Президентимиз Фармони муқаддимасида қайд этилганидек, **«фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органлари – шаҳарчалар, қишлоқлар, овуллар ва маҳаллалар**

фуқаролар йиғинларининг раҳбарлари ва ходимлари меҳнатини уларнинг ёшларни маънавий-ахлоқий тарбиялаш бўйича ижтимоий аҳамиятли ишларни амалга оширишга, оила институтини ижтимоий қўллаб-қувватлаш ва мустақамлашга, жамиятда барқарорлик ва тотувликни таъминлашга қўшган ҳиссасини эътиборга олган ҳолда янада рағбатлантириш мақсадида»¹ жорий этилган алоҳида эътиборга лойиқдир.

Қисқа айтганда, **истиқлол йилларида маҳалла Уйғониш даврига қадам қўйди. Ўтган давр мобайнида маҳалла – миллий демократия дарсхонасига, ўзлимизни, миллий турмуш тарзимизни намоён этувчи фуқаролик жамияти институтига, том маънода, энг фаол, адолатли ва таъсирчан тизимга айланди.**

Маҳалла институтининг тикланиши ва ривожлантирилиши миллий ва умуминсоний қадриятлар – яқин қўшничилик ва ўзаро ҳурмат, меҳр-оқибат, ёрдамга муҳтож одамларга ғамхўрлик қилиш, ёшларни ватанпарварлик, жамият олдидаги ўз бурчи ва жавобгарлигини теран англаш руҳида тарбиялашга хизмат қилмоқда.

Давлатимиз раҳбари таъбири билан айтганда, маҳалла – ижтимоий-сиёсий ҳаётимизнинг кўзгусидир, халқимизнинг энг яхши анъаналари, урф-одатлари, хусусан, меҳр-шафқат, мурувват, тўйда ҳам, азада ҳам эл-улуснинг ҳамжиҳатлиги маҳалла ҳаётида ёрқин намоён бўлган ва бўлмоқда.

¹ Ўзбекистон Республикаси қонун ҳужжатлари тўплами. 2012, 28-сон, 309-модда.

ФУҚАРОЛАРНИНГ ЎЗИНИ ЎЗИ БОШҚАРИШ ОРГАНЛАРИ ФАОЛИЯТИНИНГ ҲУҚУҚИЙ АСОСЛАРИ

Истиқлол шарофати билан давлатчилигимиз тарихида биринчи марта «**маҳалла**» тушунчаси Асосий Қонунимизга киритилиб, мазкур тизимнинг жамият бошқарувидаги ўрни ва конституциявий мақоми қатъий белгилаб қўйилгани ҳар қанча таҳсинга лойиқдир¹.

Ўзбекистон Республикаси Конституциясининг 105-моддасига кўра: «**Шаҳарча, қишлоқ ва овулларда, шунингдек улар таркибидаги маҳалларда ҳамда шаҳарлардаги маҳаллаларда фуқароларнинг йиғинлари ўзини ўзи бошқариш органлари бўлиб, улар икки ярим йил муддатга раисни (оқсоқолни) ва унинг маслаҳатчиларини сайлайди. Ўзини ўзи бошқариш органларини сайлаш тартиби, фаолиятини ташкил этиш ҳамда ваколат доираси қонун билан белгиланади**»².

¹ Саидов А.Х. Маҳалла – таъсирчан ижтимоий фуқаролик идораси/ «Фуқаролик жамияти» журнали, 2013, 4-сон. – 4-бет.

² Ўзбекистон Республикасининг Конституцияси. – Т.: «Ўзбекистон», 2014. – 58-бет.

Ҳозирги кунда маҳаллалар фаолиятини ҳуқуқий кафолатлашга қаратилган элликдан ортиқ норматив-ҳуқуқий ҳужжат мавжуд ва улар мунтазам равишда такомиллаштириб борилмоқда. Ушбу қонунларнинг ҳаётимизга чуқур жорий этилиши туфайли истиқлол йилларида фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органлари мамлакатимизда амалга оширилаётган демократик ислоҳотларнинг ривожига катта ҳисса қўшмоқда.

Шуни таъкидлаш керакки, Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлиси Қонунчилик палатаси ва Сенатининг 2010 йил 12 ноябрда бўлиб ўтган қўшма мажлисида Президентимиз томонидан баён этилган **Мамлакатимизда демократик ислоҳотларни янада чуқурлаштириш ва фуқаролик жамиятини ривожлантириш концепциясига** мувофиқ қатор янги қонунлар ишлаб чиқилмоқда. Уларнинг қабул қилиниши ва амалга оширилиши фуқаролик жамияти институтлари фаолият кўрсатадиган ҳуқуқий майдонни янада кенгайтиришга хизмат қилади.

Концепциянинг қоида ва хулосалари асосий стратегик мақсадга эришишга – иқтисодиёти барқарор ривожланиб бораётган ва бутун дунёда ҳурмат-эътибор қозонган, инсон, унинг манфаатлари, ҳуқуқ ва эркинликлари сўзда эмас, балки амалда олий қадрият ҳисобланувчи кучли фуқаролик жамиятига эга бўлган демократик ҳуқуқий давлат барпо этишга қаратилгани билан алоҳида эътиборга сазовордир.

Ушбу дастурий ҳужжатда, жумладан, демократик қадриятлар ва инсонларнинг қонуний манфаатларини ҳимоя қилишнинг, мамлакатимизда фуқаролик жамиятини шакллантиришнинг амалда муҳим омилига айланиши зарур бўлган нодавлат нотижорат ташкилотлар, жамоат тузилмалари ва

фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органлари, хусусан, маҳалланинг ҳуқуқ ва ваколатларини янада кенгайтириш ҳамда мустаҳкамлашга доир вазифалар белгилаб берилгани ғоят муҳим аҳамият касб этади.

Фуқаролик жамияти институтларининг янада ривожланишига эришиш, амалга оширилаётган ислохотларимизнинг очиқ-ошкоралиги ва самарадорлигини таъминлашда, уларнинг ролини кучайтиришда **«Ижтимоий шериклик тўғрисида»ги, «Ўзбекистон Республикасида жамоатчилик назорати тўғрисида»**ги янги қонунлар, бошқа қатор қонун ҳужжатларини қабул қилиш белгилаб берилгани ҳам юқоридаги фикримизни тасдиқлайди.

Халқимиз азалдан жамоат ишлари, кўпнинг манфаати билан боғлиқ масалаларни кенгашиб, тақлимуроҳазалар асосида ҳал қилиб келган. Ижтимоий шерикликнинг қонуний асослари мустаҳкамланиши асрлар давомида шаклланган ана шу эзгу қадрият замонавий меъёрлар билан янада бойиши, ривожланишига шароит яратиб беради. Бу борада 2014 йил 26 сентябрда эълон қилинган «Ижтимоий шериклик тўғрисида»ги Ўзбекистон Республикаси Қонуни¹ амалга оширилаётган ислохотларнинг мантиқий давоми бўлганини қайд этиш лозим.

Мазкур Қонун 2015 йил 1 январдан эътиборан кучга киради. Янги қонун мамлакатимизда ижтимоий шерикликни ривожлантириш учун қулай муҳитни юзага келтиришга, фуқаролик жамияти институтларини ривожлантириш, уларнинг жамиятдаги ўрни ва нуфузини янада юксалтириш учун мустаҳкам ҳуқуқий замин бўлиб хизмат қилиши шубҳасиз.

Концепция 2010 йил ноябрь ойида қабул қилинган бўлишига қарамай, ўтган қисқа вақт ичида

¹ «Ижтимоий шериклик тўғрисида»ги Ўзбекистон Республикаси Қонуни / Халқ сўзи, 2014, 26 сентябрь.

унда кўзда тутилган 50 дан зиёд қонундан қарийб 20 таси ишлаб чиқилгани ҳамда қабул қилингани диққатга лойиқдир.

Айниқса, Президентимиз таъкидлаганидек, фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш институти – маҳалла фаолиятининг ташкилий асосларини янада такомиллаштириш, унинг вазифалари кўламини кенгайтириш, давлат ҳокимияти ва бошқарув органлари билан ўзаро яқин муносабатларини таъминлаш алоҳида долзарб аҳамият касб этмоқда.

Бу ҳақда гап борганда, ҳеч шубҳасиз, «Мамлакатимизда демократик ислоҳотларни янада чуқурлаштириш ва фуқаролик жамиятини ривожлантириш концепцияси»ни амалга ошириш доирасида 2013 йилда фуқаролик жамиятини шакллантириш ва ривожлантириш бўйича қабул қилинган 2 та қонунга алоҳида тўхталиш мақсадга мувофиқдир¹.

Булардан бири – янги таҳрирда қабул қилинган **«Фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органлари тўғрисида»**ги Қонун бўлиб, у маҳалла тизими фаолиятининг ташкилий-ҳуқуқий асосларини янада такомиллаштиришга қаратилган.

Қонун аввало аҳолини манзилли ижтимоий қўллаб-қувватлашда фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органлари ролини оширишга хизмат қилади. Шу мақсадда фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органларининг аҳолини ижтимоий қўллаб-қувватлашдаги ваколатларини аниқлаштиришга қаратилган нормалар киритилган.

Қонун билан фуқаролар ўзини ўзи бошқариш органларининг аҳолининг ижтимоий ночор қатламларини қўллаб-қувватлаш дастурларини амалга

¹ Каримов И.А. Мамлакатимизда демократик ислоҳотларни янада чуқурлаштириш ва фуқаролик жамиятини ривожлантириш концепцияси. – Т.: «Ўзбекистон», 2010.

оширишдаги, кам таъминланган оилаларнинг фарзандлари бўлган ёшлар никоҳдан ўтаётганида ҳамда тўй тантаналарини ўтказётганида уларга моддий ёрдам кўрсатиш, боласи икки ёшга етмаган, ишламаётган оналарга ва уларнинг ўрнини босувчи шахсларга нафақалар тайинлаш ва тўлаш каби ваколатлари анча кенгайтирилган.

Бундан ташқари, фуқаролар йиғинларининг кенгашларига аҳолини, шу жумладан, ижтимоий қўллаб-қувватлашга муҳтож ёлғиз қолган кекса фуқароларни, пенсионерлар ва ногиронларни ижтимоий муҳофаза қилиш, ёшларга ишга жойлашишда қўмаклашиш масалаларида қўшимча ваколатлар берилган.

Бу Қонуннинг энг муҳим мақсади – фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органларининг жамоатчилик назорати соҳасидаги, шу жумладан давлат органлари фаолияти устидан жамоат назоратини амалга ошириш тизимидаги вазифаларини янада кенгайтиришдир.

Шунинг учун фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органларига тегишли ҳудуддаги тадбиркорлик фаолияти субъектларининг ҳуқуқлари ва қонуний манфаатларига риоя этилиши устидан, коммунал хизмат кўрсатиш корхоналари томонидан коммунал хизматлар кўрсатиш сифати устидан жамоатчилик назоратини амалга ошириш бўйича янги таҳрирдаги Қонунда қўшимча ваколатлар берилган.

Бундан ташқари, фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органлари томонидан жамоатчилик назоратини амалга ошириш шакллари ҳамда фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органларининг жамоатчилик назоратини амалга оширишдаги кафолатлари мустаҳкамланган.

Фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органларини хусусий тадбиркорлик, шу жумладан оилавий тадбиркорлик ва ҳунармандчиликни ривожлантириш марказига айлантириш – Қонуннинг муҳим мақсадларидан яна бири ҳисобланади.

Бу борада фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органларига фуқаролар йиғини ҳудудида хусусий тадбиркорлик, шу жумладан оилавий тадбиркорлик ва ҳунармандчиликни ривожлантиришга кўмаклашиш, тегишли маслаҳат марказларини ташкил этиш тўғрисида қарор қабул қилиш бўйича қўшимча ваколатлар бериш; фуқаролар йиғинлари ҳузуридаги маслаҳат марказларининг вазифа ва ваколатларини белгилаш кўзда тутилган.

Хусусан, маслаҳат марказларининг тадбиркорлик фаолиятини ташкил қилмоқчи бўлган фуқаролар йиғини ҳудудида яшовчилар учун:

биринчидан, қисқа муддатли курслар ташкил этиши;

иккинчидан, тадбиркорлик фаолияти субъектлари учун мавжуд имтиёзлар ва преференциялар ҳақида маълумот бериши;

учинчидан, ёшларнинг ишга жойлашишига, уларнинг ташкилотлар ҳамда ҳунармандларга бириктирилишига кўмаклашиши эндиликда қонунлаштирилди.

Шунингдек, Қонунга маслаҳат марказларининг фуқаролар йиғинида яшовчиларга тадбиркорлик фаолиятини ташкил этишда кўмаклашиши; тегишли ҳудудда тадбиркорлик фаолияти субъектлари, шу жумладан оилавий тадбиркорлик ва ҳунармандчилик субъектларига қонун ҳужжатларида белгиланган имтиёзлар, преференциялардан фойдаланишида, тадбиркорлик фаолиятини ривожлантиришга

кредит олиш учун тегишли ҳужжатларни тайёрлашда қўмаклашиши ҳақидаги қоидалар киритилди.

Бундан ташқари, маслаҳат марказлари фаолиятини ташкил қилишда давлат органлари ва бошқа ташкилотларнинг фуқаролар йиғини билан ҳамкорлиги ҳақидаги нормалар белгилаб қўйилди.

Қонунда булардан бошқа яна бир қатор янги нормалар ҳам мустаҳкамлангани диққатга моликдир:

Биринчидан, фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органларининг мулк ҳуқуқи кафолатларини белгилаш;

Иккинчидан, фуқаролар йиғини раисининг ваколатлари муддатидан илгари тугатилиши мумкин бўлган ҳолатларни кенгайтириш;

Учинчидан, фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш ишлари бўйича мувофиқлаштириш кенгашларини шакллантириш тартибини ҳамда уларни тузишга ваколатли органларни аниқлаштиришга доир қоидалар шулар сирасига киради.

Бугунги кунда янги таҳрирдаги Қонун фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органларининг жамиятдаги роли ва аҳамиятини янада ошириш, жумладан тадбиркорлик фаолиятини ривожлантириш, аҳолининг ижтимоий муҳофазага муҳтож қатламни қўллаб-қувватлашга хизмат қилмоқда.

Мазкур соҳада **«Фуқаролар йиғини раиси (оқсоқоли) ва унинг маслаҳатчилари сайлови тўғрисида»**ги Қонун ҳам янги таҳрирда қабул қилинди. Ушбу норматив-ҳуқуқий ҳужжат фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органларига сайлов тизимини янада такомиллаштиришга қаратилган. Қонун ушбу соҳанинг учта муҳим йўналишига оид вазифаларнинг ечимига йўналтирилган.

Биринчи йўналиш – фуқаролар йиғинлари раислари ва уларнинг маслаҳатчилари сайловини

ташқил этиш ва ўтказиш масалаларида ҳокимиятнинг вакиллик органлари, аввало, Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлиси Сенатининг роли ва масъулиятини янада ошириш.

Бу мақсадда бир томондан – сайловни ўтказиш муддатларини белгилашга масъул орган сифатида Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлиси Сенатининг Кенгашини белгилаш; иккинчи томондан – фуқаролар йиғини раиси ва унинг маслаҳатчилари сайловини ташқил этиш ҳамда ўтказиш бўйича ишчи гуруҳи таркибига тегишли туман (шаҳар) халқ депутатлари Кенгашларининг депутатлари киритилиши мумкинлиги кўзда тутилган.

Иккинчи йўналиш – сайловларни ташқил этиш ва ўтказиш учун бевосита масъул бўлган органларнинг ваколатларини янада аниқлаштириш. Бу борада:

биринчидан, Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлиси Сенатининг Кенгаши томонидан тегишли фуқаролар йиғинлари раислари ва уларнинг маслаҳатчилари сайловини ташқил этиш ҳамда ўтказишга кўмаклашувчи комиссия ташқил қилинишини ҳамда унинг асосий вазифаларини белгилаш, бу – сайловлар ўтказилишининг шаклланган амалиётига мувофиқдир ва сайловларнинг ташқил қилиниши ҳамда ўтказилишининг тизимлилигини таъминлашга қаратилган;

иккинчидан, ишчи гуруҳига ҳовлилар, уйлар, кўчаларда яшовчиларнинг фуқаролар вакиллари ни сайлаш юзасидан умумий йиғилишини ташқил этиш ва ўтказиш; сайланган фуқароларнинг вакиллари ҳақидаги маълумотлар кўрсатилган фуқаролар йиғини (вакиллар йиғилиши)нинг баённомасини тузиш; тегишли комиссияга тақдим этиш учун фуқаролар йиғини раиси ва унинг маслаҳатчилари

вазифасига номзодлар юзасидан таклифлар тайёрлаш бўйича қўшимча ваколатлар бериш.

Учинчи йўналиш – фуқаролар йиғини раиси номзодига қўйиладиган талабларни янада кучайтириш.

Қонунда фуқаролар йиғини раислари ва уларнинг маслаҳатчилари этиб энг муносиб, катта ҳаётий тажрибага эга бўлган ва аҳолининг ҳурмат ва ишончига сазовор бўлган фуқароларнинг сайланишини таъминлаш мақсадида бу лавозимга номзодларга қўйиладиган қўшимча талаблар ҳамда чекловлар белгиланган.

Масалан, номзодларнинг Ўзбекистон Республикаси фуқаролигига мансублиги; фуқаролар йиғини раиси вазифасига номзоднинг камида беш йиллик ўтроқлик цензи; давлат органлари ёки нодавлат но-тижорат ташкилотлардаги ёхуд хўжалик ва тадбиркорлик фаолияти соҳасидаги иш тажрибасига эга бўлиши; юксак маънавий-ахлоқий фазилатларга эга бўлиши шулар жумласидандир.

Қонунга яна бир қатор янги нормалар киритилган. Хусусан, фуқаролар йиғини органларини шакллантириш муддатлари аниқлаштирилган; фуқаролар йиғини раиси вазифасига кўрсатилган номзодлар сайловнинг бошланишидан аввал фуқаролар йиғини олдида чиқиш қилиб, келажакдаги ўз фаолиятининг дастурини эълон қилиши белгиланган.

Қонун фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органларига сайлаш ва сайланиш ҳуқуқини амалга оширишнинг очиқлигини кучайтириш, фуқаролар йиғини раиси ва унинг маслаҳатчилари сайлови тизимини янада такомиллаштириш ҳамда демократлаштириш, шунингдек, сайловларни ўтказиш сифатини оширишга қаратилган.

Мухтасар айтганда, янги таҳрирдаги ҳар икки қонуннинг амалиётга татбиқ этилиши фуқаролар ўзини ўзи бошқариш органларининг жамиятдаги роли ва аҳамиятини янада ошириб, маҳалладек қадимий ва ноёб институтнинг ҳозиргача тўлиқ фойдаланилмаган салоҳиятидан кенг миқёсда самарали фойдаланиш учун қулай имконият яратди.

МАҲАЛЛА – ХАЛҚ ВИЖДОНИ

Маълумки, эски тузум даврида аҳолининг ҳаётий манфаатларига дахлдор бўлган барча муҳим ҳужжатлар ҳамда қарорлар жамоатчиликдан яширинча тайёрланган ва қабул қилинган. Бундай қарорлар ижроси устидан зарур назоратнинг мавжуд эмаслиги сабабли эса улар деярли бажарилмай, ўлда-жўлда қолиб кетаверган. Янада ёмон томони, бу борадаги ижтимоий фикр наинки ҳисобга олинмаган, ҳатто писанд ҳам қилинмаган.

Ана шундай яроқсиз одатга 1989 йилнинг 23 июнидан, яъни Ислоҳ Каримов Ўзбекистон раҳбари сифатида фаолият бошлаган кундан эътиборан барҳам берилди. Юртимизда энг муҳим қарорлар маҳалла фаоллари, олимлар ва мутахассислар билан биргаликда, матбуотда батафсил муҳокама этила бошланди.

Юртбошимиз ўша даврдаёқ таъкидлаганидек: **«Биз жамоатчилик фикри билан ҳисоблашишга, халқ анъаналарини эҳтиёт қилиб асрашга бурчлимиз»**¹. Шундан буён мамлакатимизда

¹ Каримов И.А. Ўзбекистон мустақилликка эришиш остонасида. – Т.: «Ўзбекистон», 2011. – 108-бет.

ижтимоий фикр, жамоатчилик назорати масалалари давлат ва жамият қурилишида муҳим ўрин эгаллаб келмоқда.

Жамоатчилик назорати – фуқаролик жамиятининг ажралмас белгиси. Фуқаролик жамиятини шакллантиришда, айниқса, давлатнинг иқтисодий соҳага, хўжалик юритувчи тузилмалар, биринчи навбатда, хусусий сектор фаолиятига аралашувини чеклаш ҳамда қонунлар ижроси бўйича давлат ҳокимияти органлари устидан жамоатчилик назоратини кучайтириш билан боғлиқ масалалар алоҳида устувор аҳамият касб этади.

Бунда давлатнинг назорат функцияларини қанча кучайтирсак, назорат билан шуғулланувчи давлат тузилмалари ва органларини қанча кўпайтирсак, амалдорларнинг зўравонлиги ва коррупция шунча авж олаверади, шунинг учун биз жамоатчилик назоратини ҳар томонлама кучайтиришга алоҳида эътибор қаратишимиз лозим, дея Ўзбекистон Президенти томонидан билдирилган фикрлар дастуриламалдир.

«Жамоатчилик назорати» феноменининг туб моҳиятини таърифлашда барча жамоат ташкилотлари, маҳалла оқсоқоллари, халқ депутатлари ва фаоллар амалга оширилаётган ислохотлар суръатини, уларнинг сифатини, ислохот бошида турган раҳбарларнинг ғайратини, лаёқатини холисона ўрганиб, холисона назорат қилиб, уларнинг ютуқларини эътироф этиб, камчиликларини рўй-рост очиб ташлаши кераклигини ҳисобга олиш даркор.

Президентимизнинг Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлиси Қонунчилик палатаси ва Сенатининг 2010 йил 12 ноябрда бўлиб ўтган қўшма мажлисидаги маърузасида таъкидланганидек, жамоат ташкилотларининг обрўси ошиб, мустақамланиб боргани сари фуқаролик жамияти институтларининг давлат

ва ҳокимият тузилмалари фаолияти устидан таъсирчан жамоатчилик назоратини амалга оширишдаги роли жамиятимизда тобора ортиб бормоқда.

Бугунги кунда жамоатчилик ва фуқаролик назорати институти жамиятнинг давлат билан ўзаро самарали алоқасини таъминлаш, одамларнинг кайфиятини, мамлакатда кечаётган ўзгаришларга муносабатини аниқлашнинг муҳим воситаларидан бирига айланмоқда.

Узоқ ўтмишда шаклланган ноёб жамоат институти бўлган маҳалла тизими бугунги кунда **«маҳалла – халқ виждони»** деган муносиб таърифга тўла жавоб беришини ва жамиятимиздаги ислохотлар учун мустаҳкам таянч бўлиб хизмат қилаётганини таъкидлаш лозим. Табиийки, бу таъриф одамларнинг дардини, кундалик ўй-ташвишларини яқиндан тушунишда, уларнинг оғирини енгил қилишда энг халқчил идора бўлган маҳалла тизимига нисбатан юксак ишонч, демакдир.

Ўзбекистонда маҳалла институтига фуқаролик жамияти тизимидаги ҳал қилувчи бўғин сифатида қаралаётганининг муҳим сабабларидан бири шундаки, маҳаллалар давлат бошқаруви органлари фаолияти устидан жамоатчилик назоратини амалга ошириш бўйича кенг қонуний ваколатларга эга.

Айниқса, жойларда фуқаролар йиғинларининг жамоатчилик назорати ва истеъмолчиларнинг ҳуқуқларини ҳимоя қилиш бўйича комиссиялари тузилгани жуда қўл келмоқда. Чунки, тегишли фуқаролар йиғини ҳудудида қонун ҳужжатларининг ижро этилиши устидан жамоатчилик назоратини амалга ошириш, истеъмолчилар ҳуқуқлари ва манфаатлари ҳимоя қилинишини таъминлаш учун кенг жамоатчиликни жалб этиш, аҳолининг ҳуқуқий ва истеъмол маданиятини оширишга доир ишларни

фаоллаштиришга кўмаклашиш айна шу комиссияларнинг асосий вазифаси ҳисобланади¹.

Ҳозирги кунда фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органлари ўз ҳудудларида жамоатчилик назорати доирасида бир қатор вазифаларни самарали амалга ошириб келмоқдаки, улардан айримларига тўхталиб ўтиш мақсадга мувофиқдир.

Биринчиси – тарбияга оид масалалар.

Ёш авлод тарбиясининг ижобий шаклланишида маҳалланинг ўрни ниҳоятда каттадир. Давлатимиз раҳбари таъбири билан айтганда, маҳалла раиси ва фаолларининг таълим-тарбия бўйича масъулияти мактаб ўқитувчиларининг масъулиятидан ортиқ бўлса борки, асло кам эмас.

Ушбу йўналишда фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органлари жамоатчилик назоратини ёшларнинг оиладаги хулқ-атворидан тортиб, мактабгача таълим муассасалари, мактаблар, ўрта махсус касб-ҳунар таълими муассасаларидаги таълим-тарбияни ҳам қамраб олган ҳолда амалга оширади. Шу мақсадда маҳалла фаолларининг ота-оналар билан, мактабгача таълим муассасалари тарбиячилари, ўқитувчи ва мураббийлар билан узвий ҳамкорликда иш олиб бориш орқали баркамол авлод тарбиясида фаол иштирок этиши тақозо қилинади.

Зеро, боланинг бегонаси бўлмайди. Президентимиз таъбири билан айтганда, **«соғлом бола тарбиясида маҳалла ва ижтимоий тузилмаларнинг катта ўрни ва таъсири бор»²**. Халқимизнинг

¹ Фуқаролар йиғинининг жамоатчилик назорати ва истеъмолчиларнинг ҳуқуқларини ҳимоя қилиш бўйича комиссияси тўғрисида намунавий Низом // Фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органлари фаолиятига оид қонун ҳужжатлари тўплами. – Тошкент, 2014. – 123-бет.

² Каримов И.А. Амалга ошираётган ислохотларимизни янада чуқурлаштириш ва фуқаролик жамияти қуриш – ёруғ келажагимизнинг асосий омилдир / Президент Ислам Каримовнинг Ўзбекистон Республикаси Конституцияси қабул қилинганининг 21 йиллигига бағишланган тантанали маросимдаги маърузаси // Халқ сўзи, 2013, 7 декабрь.

«**Бир болага етти маҳалла ҳам ота, ҳам она**» деган мақолида, албатта, чуқур маъно мужассам. Ибротли, намунали оилада, мактабда ёхуд маҳаллада вояга етаётган ўғил-қизлар келажақда ўзи каби юзлаб-минглаб ёшларни ортидан эргаштиради. Таълим-тарбиянинг мақсади ҳам аслида шу.

Тарбия борасидаги жамоатчилик назорати доирасида, жумладан, маҳаллаларда миллий қадрият ва урф-одатларнинг ёшлар тарбиясидаги ўрни, уларни турли мафкуравий хуружлардан ҳимоя қилиш, мамлакатимиз мустақиллиги ва ҳаётимизга хавф туғдириши мумкин бўлган иллатларга қарши манзилли тарғибот-ташвиқот ишлари, таъсирчан амалий чора-тадбирлар йўлга қўйилгани муҳим аҳамиятга эгадир.

Бу борада фуқаролар йиғинларида маърифат ва маънавият масалалари бўйича комиссиялар иш олиб бораётганини таъкидлаш лозим. Комиссиянинг мақсади фуқаролар йиғини ҳудудда маънавий асосларни мустаҳкамлаш, тарихан таркиб топган миллий ва маънавий қадриятларимиз, анъана ва урф-одатларимизни асраб-авайлаш, халқимиз, айниқса, ёш авлод қалби ва онгига Ватанга муҳаббат, миллий истиқлол ғоясига садоқат руҳини сингдириш, миллатлараро дўстлик ва ҳамжиҳатликни мустаҳкамлаш борасида фуқаролар йиғинларида ўтказилаётган оммавий-сиёсий, маънавий-маърифий, маданий ва тарбиявий тадбирларнинг амалга оширилишига кўмаклашишдан иборат¹.

Иккинчиси – тегишли ҳудудда жамоат тартибини таъминлаш, шу жумладан, ўсмирлар ва ёшлар ўртасида ҳуқуқбузарликларнинг олдини

¹ Фуқаролар йиғинининг маърифат ва маънавият масалалари бўйича комиссияси тўғрисида намунавий Низом // Фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органлари фаолиятига оид қонун ҳужжатлари тўплами. – Тошкент, 2014. – 79-бет.

олиш ва вояга етмаганларнинг ҳуқуқларини ҳимоя қилиш. Сир эмаски, жойларда рўй бераётган воқеадан биринчи навбатда маҳалла аҳли хабар топади. «Шу нуқтаи назардан қараганда, маҳалла оқсоқоллари, диний маърифат ва маънавий-ахлоқий тарбия масалалари бўйича маслаҳатчилар, маҳалла посбонларининг жамиятимиз ҳаётида тинчлик ва осойишталик, ўзаро ҳурмат ва ҳамжиҳатлик, ҳушёрлик ва огоҳлик муҳитини мустаҳкамлашдаги масъулияти янада ортади»¹.

Ҳақиқатан ҳам, маҳалла ҳудудида жамоат тартибини, тинчлик-тотувликни таъминлашда, ҳуқуқбузарликларнинг олдини олишда маҳалла фаолларининг ҳиссаси катта. Бу йўналишда жамоатчилик назоратини ўрнатишда фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органларига кўмаклашиш учун давлат органлари билан ҳамкорликда фаолият юритадиган «Маҳалла посбони» жамоатчилик тузилмалари ҳамда оқсоқоллар, фахрийлар, аёллар ва ёшлар вакилларидан иборат яраштириш комиссиялари тузилгани ва маҳаллаларда самарали иш олиб бораётганини қайд этиш даркор.

Мисол учун, биргина «Маҳалла посбони» жамоат тузилмалари томонидан олиб борилган аниқ мақсадли, изчил саъй-ҳаракатлар натижасида 2006 йилда 1 минг 269 та маҳаллада мутлақо жиноят содир этилмаган бўлса, 2013 йилда 2 минг 230 та маҳаллада умуман қонун бузилиши ҳолатлари кузатилмаган².

Албатта, бунда фуқаролар йиғинларининг вояга етмаганлар, ёшлар ва спорт масалалари бўйича

¹ Каримов И.А. Амалга ошираётган ислохотларимизни янада чуқурлаштириш ва фуқаролик жамияти қуриш – ёруғ келажагимизнинг асосий омилидир / Президент Ислом Каримовнинг Ўзбекистон Республикаси Конституцияси қабул қилинганининг 21 йиллигига бағишланган тантанали маросимдаги маърузаси // Халқ сўзи, 2013, 7 декабрь.

² Инсон ва қонун, 2014, 15 апрель.

комиссиялари томонидан амалга оширилаётган ишлар муҳим аҳамият касб этади. Зотан, ҳудуддаги вояга етмаганлар ва ёшларнинг маънавий-маърифий етук бўлиб вояга етишларига, оммавий равишда спорт билан шуғулланишларига, уларнинг ҳуқуқлари, эркинликлари ва қонуний манфаатларини таъминлашга кўмаклашиш, улар ўртасида назоратсизлик ва ҳуқуқбузарликларнинг профилактикасини амалга ошириш ушбу комиссияларнинг мақсади этиб белгиланган¹.

Учинчиси – фуқароларнинг диний эътиқод эркинлиги ҳуқуқларига риоя этилишини таъминлаш. Бу борадаги жамоатчилик назорати ҳам тегишли органлар ва маҳалла посбонлари билан ҳамкорликда ўрнатилиб, турли зарарли оқимлар ёшларнинг онгини заҳарлаб, уларни ўз домига оғдиришининг олдини олишда, қисқа айтганда, маҳаллада тинчлик-осойишталикни сақлашда катта аҳамият касб этади.

Бу соҳадаги жамоатчилик назорати оилада ота-оналарнинг фарзандларига бераётган тарбиясини ўрганиш, таълим муассасаларида мураббий ва ўқитувчиларнинг тарбиявий-ахлоқий ишларни олиб боришини таҳлил қилиш ҳамда маҳаллада, тадбирларда фуқароларнинг дин ва виждон эркинлигини камситувчи, чекловчи ноқонуний хатти-ҳаракатларни ўрганиш, дин соҳасида етарли билимга эга бўлмаган шахслар билан кенг тушунтириш ишларини олиб бориш каби масалаларни қамраб олади.

Бунда, ҳеч шубҳасиз, мамлакатимиз раҳбарининг оила ва маҳалла ҳозирги ўтиш давридаги кўпгина муаммоларни ҳал этишда, азалий яхши одатлар билан фойдали янгиликларни бирга қўшишда

¹ Фуқаролар йиғинининг вояга етмаганлар, ёшлар ва спорт масалалари бўйича комиссияси тўғрисида намунавий Низом // Фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органлари фаолиятига оид қонун ҳужжатлари тўплами. – Тошкент, 2014. – 99-бет.

аҳолига ёрдам бермоқда, деган фикрларидан келиб чиққан ҳолда иш олиб бориш мақсадга мувофиқдир.

Фуқаролар йиғинларининг яраштириш комиссиялари томонидан бу борада амалга ошириладиган ишлар айниқса диққатга молик. Бу комиссиялар, жумладан, миллий қадриятларимизга зид ҳолда мунтазам равишда нотинч яшаётган, қўни-қўшничилик муносабатлари ҳамда маҳалладаги осойишталикнинг бузилишига сабабчи бўлаётган оилаларни, турли ножўя хатти-ҳаракатларнинг олдини олиш мақсадида оилаларнинг турмуш тарзи ва муҳитини ўрганиб, маънавий муҳитга салбий таъсир кўрсатувчи омилларга барҳам бериш чораларини кўради.

Ушбу комиссияларнинг асосий вазифалари қаторига, шунингдек, ички ишлар органларининг профилактик ҳисобида турган, айниқса, илгари судланган, оилада ва турмушда мунтазам равишда ҳуқуқбузарликларга йўл қўювчи, турли ёт ғоялар таъсирига тушиб қолган шахслар билан профилактика ишларини олиб боришда иштирок этиш ҳам киради¹.

Бундан ташқари, фуқаролар йиғинларининг маърифат ва маънавият масалалари бўйича комиссиялари диний экстремизм, диний ақидапарастлик ва миссионерликнинг келиб чиқиш сабабларини ўрганиш, уларнинг салбий оқибатларини тушунтириш, шунингдек, уларнинг олдини олиш, аҳолини ҳушёрлик ва огоҳликка даъват этишга йўналтирилган чора-тадбирларни амалга оширмоқда².

¹ Фуқаролар йиғинининг яраштириш комиссияси тўғрисида намунавий Низом // Фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органлари фаолиятига оид қонун ҳужжатлари тўплами. – Тошкент, 2014. – 73-бет.

² Фуқаролар йиғинининг маърифат ва маънавият масалалари бўйича комиссияси тўғрисида намунавий Низом // Фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органлари фаолиятига оид қонун ҳужжатлари тўплами. – Тошкент, 2014. – 80-бет.

Тўртинчиси – хотин-қизларнинг манфаатларини ҳимоя қилиш, уларнинг ижтимоий ҳаётда, оилада маънавий-ахлоқий муҳитни шакллантиришдаги, ёш авлодни тарбиялаш ишидаги мавқеини ошириш. Бу йўналишда самарали жамоатчилик назоратини таъминлаш масаласи, биринчи навбатда, фуқаролар йиғинларида фаолият олиб бораётган 8 минг 505 нафар диний маърифат ва маънавий-ахлоқий тарбия масалалари бўйича маслаҳатчилар зиммасига катта масъулият юклайди.

Шунингдек, бу муҳим масала яна 210 нафар фаол аёлларимиз, яъни Ўзбекистон «Маҳалла» хайрия жамоат фондининг ҳудудий бўлим ва бўлинмаларида ишлаётган оила, оналик ва болаликни ижтимоий муҳофаза қилиш бўйича бош мутахассислардан ҳам ўз ишига фидойилик билан ёндашишни талаб этади.

Юртбошимиз таъкидлаганидек, «Айниқса, қиз болаларни тарбиялаш, уларнинг замонавий билим ва касб-ҳунарларни эгаллашига ёрдам бериш, эрта никоҳларнинг, оилавий низоларнинг олдини олиш, урф-одат ва маросимларни ихчам ва тартибли ўтказиш каби вазифаларни ҳал қилишда биз кўпни кўрган, тажрибали маҳалла фаолларига таянамиз»¹.

Шу маънода, ҳар бир фуқаролар йиғини ҳудудда хотин-қизларнинг ҳуқуқлари, эркинликлари ва қонуний манфаатларини ҳимоя қилиш мақсадида фуқаролар йиғинининг хотин-қизлар билан ишлаш бўйича комиссияси тузилгани эътиборга лойиқдир. Бу комиссияларнинг зиммасига, жумладан, оилаларда маънавий-ахлоқий муҳитни мустаҳкамлаш,

¹ Каримов И.А. Амалга ошираётган ислохотларимизни янада чуқурлаштириш ва фуқаролик жамияти қуриш – ёруғ келажакимизнинг асосий омилidir / Президент Ислам Каримовнинг Ўзбекистон Республикаси Конституцияси қабул қилинганининг 21 йиллигига бағишланган тантанали маросимдаги маърузаси // Халқ сўзи, 2013, 7 декабрь.

ёш авлодни тарбиялаш, хотин-қизларни ижтимоий-ҳуқуқий жиҳатдан қўллаб-қувватлаш, оналик ва болаликни муҳофаза қилиш, уларнинг ижтимоий ҳаётдаги, оилада маънавий-ахлоқий муҳитни шакллантиришдаги ўрнини ошириш бўйича чора-тадбирларнинг амалга оширилишига кўмаклашиш билан боғлиқ масъулиятли вазифалар юклатилган¹.

Ушбу жараён давлат ва жамият қурилишида хотин-қизларнинг ролини кучайтириш, жумладан, уларни ижтимоий-ҳуқуқий қўллаб-қувватлаш, касбий, жисмоний, маънавий ва интеллектуал жиҳатдан камол топтириш, иш билан таъминлаш, тадбиркорлик фаолиятига жалб этиш, меҳнат ва ўқиш шароитларини яхшилаш, саломатлигини муҳофазалаш масалаларини қамраб олади. Оналик ва болаликни муҳофаза қилиш, мустақкам оилани шакллантириш, соғлом турмуш тарзини тарғиб қилиш масалалари ҳам шулар қаторига киради.

Бунда, шунингдек, жойларда миллий-маданий анъаналарни тушунтириш ва уларга риоя қилиш, оналар, опа-сингиллар, қизларимизнинг конституциявий ҳуқуқларини рўёбга чиқариш ва ҳимоя қилиш, бузғунчи кучларнинг хотин-қизлар онгига таъсир ўтказиш йўлидаги уринишларига қарши қаратилган тарғибот ишларини самарали ташкил этиш кўзда тутилади.

Шуни ҳам айтиш керакки, 2006-2011 йиллар мобайнида бу борада олиб борилган самарали ишлар туфайли оилавий ажримлар сони қарийб 50 фоизга камайишига эришилган. Бундан ташқари, нотинч оилалар – 30, аёллар ўртасида жиноятчилик ва гиёҳвандлик ҳолатлари – 25 фоизгача камайган. Бу

¹ Фуқаролар йиғинининг хотин-қизлар билан ишлаш бўйича комиссияси тўғрисида намунавий Низом // Фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органлари фаолиятига оид қонун ҳужжатлари тўплами. – Тошкент, 2014. – 92-бет.

борадаги кўрсаткичлар йилдан-йилга изчил яхшила-
ниб бораётгани эътиборга лойиқдир.

Бешинчиси – ҳудудларда тўйлар ва бошқа маросимларнинг миллий қадриятлар асосида ихчам ҳамда батартиб ўтказилишини таъминлаш. Маълумки, тўй-ҳашам ҳам, маърака-маросим ҳам миллий маънавиятнинг ажралмас қисми ҳисобланади. Шунинг учун бу борада ҳар бир халқнинг ўз мероси, анъаналари ва қарашлари мавжуд.

Маҳаллалар томонидан бу йўналишдаги жамоатчилик назорати тегишли ҳудудда яшайдиган фуқароларга азалий қадриятларимиз, урф-одатларимиз ва анъаналаримизнинг ҳақиқий моҳиятини ҳаётий, таъсирчан мисолларда мунтазам тушунтириш ишларини олиб бориш, тўй-маъракаларга доир зарур маслаҳатлар бериш, замон талабларига мос, халқимиз урф-одатларига мувофиқ келадиган янги, намунавий анъаналарни жорий этиш орқали амалга оширилади.

Бу борадаги амалий ишларга мисол сифатида кейинги беш йил мобайнида оилаларни мустаҳкамлаш, ёшлар, айниқса, янги оила қуриш арафасида турган йигит-қизлар ўртасида тўй ва маросимларни рисоладагидек ўтказишга доир 15 мингтадан ортиқ тадбир ташкил этилгани ва бу тарғибот тадбирларига қарийб 3 миллион нафар аҳоли, жумладан, ёшлар жалб этилганини кўрсатиш мумкин.

Ўзбекистон Республикаси Президентининг 1998 йил 28 октябрда қабул қилинган фармонида ҳам айнан шу жиҳатлар эътиборга олинган ҳолда, тўй-ҳашамлар, оилавий тантаналар, маърака ва маросимлар, марҳумлар хотираларига бағишланган тадбирларнинг анъана ва қадриятларимизга мос

ҳолда ихчам ва батартиб ўтказилиши лозимлиги ўз аксини топган.

Фармонда белгиланган вазифаларни бажариш борасида ўтган даврда бир қатор амалий ишлар қилинди. Натижада оилавий тантана ва маросимлар анча ихчамлашгани халқимиз томонидан мамнуният билан эътироф этилмоқда.

Фуқаролар йиғинларининг яраштириш комиссиялари тўйлар ва бошқа маросимларни ихчам, кенг аҳоли манфаатларини, миллий қадриятларимиз ва ибратли анъаналаримизни ҳисобга олган ҳолда ўтказишни аҳоли ўртасида тарғиб қилиш ва бу борадаги ижобий тажрибаларни оммалаштириш масалалари билан ҳам шуғулланади¹.

Ҳозирги кунда баъзи ҳолларда яна дабдабазлик ва исрофгарчилик ҳолатлари учраб қолаётганини эътиборга олиб, Халқ депутатлари Тошкент шаҳар Кенгаши 2012 йил май ойида «Тўй-ҳашамлар, оилавий тантаналар, маърака ва маросимларни тартибга солиш тўғрисида» қарор қабул қилди.

Қарорда Ўзбекистон «Маҳалла» хайрия жамоат фонди, «Нуроний» жамғармаси, Республика Маънавият тарғибот марказининг Тошкент шаҳар бўлимлари, шаҳар хотин-қизлар қўмитасининг бошқа нодавлат нотижорат ташкилотлар билан биргаликда «Маҳалла» хайрия жамоат фонди шаҳар, туман бўлимлари ва барча маҳалла фуқаролар йиғинлари ҳузурида тўй-ҳашам, маросим ва оилавий тадбирларни мувофиқлаштирувчи **«Жамоатчилик кенгаши»** тузиш таклифи маъқулланди.

Ушбу кенгашлар зиммасига бир қатор масъулиятли вазифалар юклатилган. Тўй-ҳашамлар, оила-

¹ Фуқаролар йиғинининг яраштириш комиссияси тўғрисида намунавий Низом // Фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органлари фаолиятига оид қонун ҳужжатлари тўплами. – Тошкент, 2014. – 73-бет.

вий тантаналар, марҳумлар хотирасига бағишланган тадбирларни ўтказишда шуҳратпарастлик, дабдаба-бозлик, исрофгарчиликка йўл қўйиш, урф-одатларни менсимаслик, ўзини кўз-кўз қилиш, атрофда яшаётган одамларнинг ҳол-аҳволини инобатга олмаслик каби халқимизга хос бўлмаган салбий иллатларнинг олдини олиш, уларга чек қўйишга қаратилган таъсирчан чоралар кўриш шулар жумласига киради.

Ўзбекистон «Маҳалла» хайрия жамоат фонди Тошкент шаҳар бўлими ҳузуридаги «Жамоатчилик кенгаши»нинг марҳумларни хотирлаб ўтказиладиган маросимлар юзасидан ҳам тавсиялари ишлаб чиқилган.

Бошқа ҳудудларнинг ҳар бирида шундай «Жамоатчилик кенгаши» тузиш ва улар томонидан худди шундай тавсияларни ишлаб чиқиш, шу орқали тўй ва маросимларимизни ихчам ўтказиш устидан жамоатчилик назоратини янада самарали амалга оширишда пойтахт тажрибаси қўл келишига аминмиз.

Миллий қонунчилигимизда маҳалла тизими-га шу каби жами йигирмадан ортиқ йўналишларда жамоатчилик назоратини амалга ошириш билан боғлиқ ваколатлар берилган.

Жумладан, илгари маҳаллалар асосан фуқароларнинг мурожаатлари асосида иш кўриб келган бўлса, бугунги кунда улар йилнинг ҳар чорагида туман, шаҳар ва вилоят ҳокимликлари раҳбарларининг фуқаролар ўзини ўзи бошқариш органлари фаолияти доирасига кирувчи масалалар юзасидан ҳисоботларини, шунингдек, атроф-муҳитни муҳофаза қилиш ва ободонлаштириш масалалари бўйича тегишли ҳудудда жойлашган корхоналар, муассасалар, ташкилотлар раҳбарларининг ҳисоботларини эшитиш ҳуқуқига эга.

«Фуқаролар йиғинининг экология ва табиатни муҳофаза қилиш, ободонлаштириш ва кўкаламзор-

лаштириш бўйича комиссияси тўғрисида намунавий Низом»да белгиланганидек, мазкур «Комиссиянинг мақсади атроф муҳитни муҳофаза қилиш, фуқаролар йиғини ҳудудининг санитария ва экология ҳолатини назорат қилиш, уни ободонлаштириш ҳамда кўкаламзорлаштириш, аҳолининг экологик маданиятини юксалтириш, табиий ресурслардан оқилона фойдаланишга доир чора-тадбирларни амалга оширишга кўмаклашишдан иборат»¹.

Ҳақиқатан ҳам, мамлакатимизнинг барча ҳудудларида фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органлари тегишли ҳудудда ердан фойдаланиш ва уни муҳофаза қилиш, савдо ва маиший хизмат кўрсатиш корхоналари ишини ташкил қилишга ёрдамлашмоқда. Жойларда савдо қоидаларига ва фуқароларга хизмат кўрсатиш маданиятига риоя этиш, аҳоли пунктлари, сув таъминоти манбалари, уй-жойлар, мактаблар ва бошқа таълим муассасаларининг санитария ва экологик ҳолати билан боғлиқ соҳаларда жамоатчилик назоратини амалга ошириш масалаларида муайян тажриба тўпланмоқда².

Ҳозирги вақтда маҳаллалар ёнғиндан сақлаш талаблари, чорва молларини боқишнинг ветеринария қоидалари, уй-жойлар қуриш ҳамда ҳовлилар, уй атрофларини ораста сақлаш қоидаларига риоя этилиши устидан жамоатчилик назоратини амалга оширмоқда. Тегишли ҳудудда жамоат тартибини сақлашда, хусусан, фуқароларнинг келиши ва кетишини ҳисобга олишни ташкил этишда, ўсмирлар ва ёшлар ўртасидаги ҳуқуқбузарликларни профилактика қилиш, вояга етмаганларнинг ҳуқуқларини ҳимоя қилишда ҳуқуқни муҳофаза қилувчи органларга ёрдам бермоқда³.

¹ Фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органлари фаолиятига оид қонун ҳужжатлари тўплами. – Тошкент, 2014. –115-бет.

² «Фуқаролик жамияти» журнали, 2012, 3-сон. – 17-бет.

³ «Фуқаролик жамияти» журнали, 2012, 3-сон. – 18-бет.

Бинобарин, Юртбошимиз таъбири билан айтганда, «Ўғил-қизларимизни турли тўғаракларга жалб этиш, кам таъминланган оилаларга моддий ва маънавий ёрдам кўрсатиш, ўз ҳудудида тадбиркорликни ривожлантириш ва яна бошқа масалалар бўйича маҳалла фаолиятини кучайтириш, уларга янги ваколат ва имкониятлар бериш лозим»¹.

Шу ўринда келгусида маҳаллаларда қонунларнинг бажарилиши бўйича жамоат эшитуви ўтказишни ҳам йўлга қўйиш керак, деб ўйлаймиз. Бундай ваколатнинг амалга оширилиши наинки қонун талаби, айти вақтда бугунги давр тақозоси ҳамдир.

¹ Каримов И.А. Амалга ошираётган ислохотларимизни янада чуқурлаштириш ва фуқаролик жамияти қуриш – ёруғ келажагимизнинг асосий омилидир / Президент Ислон Каримовнинг Ўзбекистон Республикаси Конституцияси қабул қилинганининг 21 йиллигига бағишланган тантанали маросимдаги маърузаси // Халқ сўзи, 2013, 7 декабрь.

МАҲАЛЛА – ИЖТИМОЙ ҲИМОЯ ВА ҲАМКОРЛИК МАСКАНИ

Ўзбекистонда аҳолини, айниқса, унинг ёрдамга муҳтож қисмини маҳалла орқали ижтимоий ҳимоя қилишнинг ноёб амалиёти тобора такомиллашиб бораёпти. Кам таъминланган оилалар, ёлғиз қариялар, ногирон ва етимларни моддий қўллаб-қувватлаш маҳалла орқали аниқ мақсадга йўналтирилган тарзда амалга оширилмоқда.

Фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органларининг хайрли ишлари фуқаролар уйларини таъмирлаш, кам таъминланган оилаларга қорамоллар ажратиш, уларнинг фарзандлари учун ёзги дам олишни ташкил этиш, тўйларини ўтказишда ҳам намоён бўлмоқда.

Жумладан, биргина кейинги беш йилда Ўзбекистон «Маҳалла» хайрия жамоат фонди томонидан 5 мингдан ортиқ эҳтиёжманд ёш оилаларнинг тўйлари ўтказиб берилган.

Ҳақиқатан ҳам, «Маҳалла» хайрия жамоат фонди ташкил топган дастлабки кунлардан бошлаб давлат ва нодавлат ташкилотлар, ҳомийлар ва кенг жамоатчиликнинг қўллаб-қувватлаши билан миллий қадриятларни, анъаналарни асраб-авайлаш

ва бойитишга, бозор иқтисодиёти шароитида маҳаллаларни ижтимоий-иқтисодий ривожлантиришга, жамиятда инсонпарварлик муносабатларини тарғиб қилиш учун кўмаклашишга астойдил киришгани бугун ўз самараларини бермоқда.

Маълумки, **«ўзбек модели»нинг машҳур беш тамойилидан бири – кучли ижтимоий ҳимоя сиёсатини амалга оширишдир.** Бу, аввало, кам таъминланган оилаларга, ногиронларга, кексаларга ва ёлғиз қарияларга нисбатан инсонпарварлик ва меҳр-шафқат муносабатида бўлиш ғояларини тарғиб қилиш, уларга моддий ва маънавий ёрдам кўрсатишни назарда тутди.

Шу маънода, Ўзбекистон «Маҳалла» хайрия жамоат фонди ўз фаолиятида маҳаллалар орқали иқтисодий ночор оилалардан доимо хабардор бўлиш; кам таъминланган, кўп болали оилалар, ёлғиз қариялар, ногиронлар аҳволини ўрганиб, уларни моддий ва маънавий қўллаб-қувватлаш каби асосий принципларга таяниб иш олиб бораётгани эътиборлидир.

Шунингдек, жазо муддатини ўтаётган кишиларнинг оиласидан бохабар бўлиб, зарур ҳолларда ижтимоий мадад кўрсатиш; кўрсатилган ёрдамнинг манзилли бўлишини таъминлаш; аҳолида шаклланиши мумкин бўлган боқимандалик кайфиятларининг олдини олиш; «Саховат» ва «Меҳрибонлик» уйларининг моддий-техник базасини мустақамлашга кўмаклашиш бўйича Фонд томонидан изчил фаолият юритилмоқда.

Мамлакатимизда ҳар йили муайян йил номи билан боғлиқ ҳолда қабул қилинадиган ва изчил амалга ошириладиган Давлат дастурларида аҳолини ижтимоий ҳимоя қилишга қаратилган алоҳида бўлим мавжуд бўлиб, бунда энг зарур ижтимоий

ҳимоя субъектлари ва объектлари манзилли тарзда кўрсатилади, хусусан, «Маҳалла» фондининг бу бо-радаги вазифалари аниқ белгилаб қўйилади.

Ўзбекистон «Маҳалла» хайрия жамоат фонди маълумотларига қараганда, Фонднинг ижтимоий ҳимоя учун сарф этадиган маблағлари миқдори жа-ми харажатларнинг ўртача 80 фоизини ташкил этади.

Кейинги вақтда Наврўз ва Мустақиллик бай-рамлари арафасида ўтказиладиган умумхалқ хайрия ҳашарлари давомида ҳудудларни ободонлаштириш ишлари билан бир қаторда, ёлғиз фуқароларнинг уй-жойларини таъмирлаш ва кам таъминланган оила-ларга моддий мадад кўрсатиш амалиётга киритилди. «Маҳалла» хайрия жамоат фонди кўмагида биргина 2013 йилги Наврўз байрами арафасида ўтказилган ҳашар кунлари 37 минг 903 та эҳтиёжманд оиллага мурувват ёрдамлари кўрсатилган, 466 минг 888 та уй-жойлар ҳашар йўли билан таъмирланган.

Бу каби эзгу ишларда фуқаролар йиғинлари ҳузуридаги ижтимоий қўллаб-қувватлаш бўйича комиссияларнинг фаолияти катта роль ўйнамоқда. Бинобарин, тегишли фуқаролар йиғини ҳудудида аниқ йўналтирилган асосда аҳолининг ижтимоий ҳимояга муҳтож қатламларини қўллаб-қувватлаш бўйича чора-тадбирларнинг амалга оширилиши-га кўмаклашиш мазкур комиссияларнинг асосий мақсади этиб белгиланган¹.

Маълумки, ижтимоий шериклик жамият-да сиёсий кучлар ва ижтимоий қатламларнинг ҳамжиҳатлиги, турли миллат, ирқ ва дин вакилла-рининг ўзаро ҳамкорлиги, илғор ғояларнинг ўзаро уйғунлиги, ҳар бир шахс ўзининг фуқаролик бурчини

¹ Фуқаролар йиғинининг ижтимоий қўллаб-қувватлаш бўйича комиссия-си тўғрисида намунавий Низом // Фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органлари фаолиятига оид қонун ҳужжатлари тўплами. – Тошкент, 2014. – 87-бет.

ҳис этиши, жамиятдаги тинчлик ва барқарорлик асосида шаклланади, ривожланади.

Ижтимоий шериклик жамият асосий қатламларининг муҳим ижтимоий-иқтисодий манфаатларини мувозанатли амалга оширишни таъминлайдиган ижтимоий муносабатларнинг алоҳида йўналиши ҳисобланади.

Аҳолининг турли қатламлари манфаатларини мувофиқлаштириш ва ҳимоя қилиш, иқтисодий ҳамда сиёсий вазифаларни ҳал этишга кўмаклашиш, кучли фуқаролик жамиятини шакллантириш бу борадаги муҳим вазифалар сирасига киради.

Шуни ҳам таъкидлаш керакки, мустақиллик йилларида маҳалланинг кўплаб давлат ва нодавлат ташкилотлар билан ижтимоий шериклик тамойилини ҳаётга изчил татбиқ этишига қаратилган барча ҳуқуқий асослар яратилди. Натижада маҳалла зиммасидаги кенг кўламли вазифалар фуқаролик жамиятининг бошқа институтлари ва давлат тузилмалари билан яқин ҳамкорликда амалга оширилмоқда.

Ҳозирги вақтда ҳудудларимиз осойишталигини мустаҳкамлаш, барқарорликни асраш, ҳуқуқбузарлик ва жиноятчиликнинг олдини олиш, фуқаролар хавфсизлигини таъминлашда маҳалла фаоллари, маҳалла посбонлари тегишли ҳудуднинг профилактика инспекторлари, ҳуқуқни муҳофаза қилиш идоралари ходимлари билан ҳамкорликда қатор тадбирларни амалга ошираётир. Бу ўзаро ҳамкорликдаги фаолият маҳалла тизимининг давлат ташкилотлари билан самарали ижтимоий шерикчилигига яққол мисолдир.

Кейинги йилларда ёшларни миллий ва умуминсоний қадриятлар руҳида тарбиялаш, улар онгида Ватанга садоқат ва инсонпарварлик ғояларини шакллантириш мақсадида Ўзбекистон «Маҳалла»

хайрия жамоат фонди ташаббуси билан Республика Маънавият тарғибот маркази, «Камолот» ёшлар ижтимоий ҳаракати ва Халқ таълими вазирлиги ҳамкорлигида **«Маҳаллам тарихини ўрганаман»** кўрик-танлови ўтказиб келинмоқда. Бу танлов шарофати билан маҳаллаларнинг узоқ ўтмишдаги тарихи ва мустақиллик йилларидаги ўзгариш ҳамда ютуқларини таҳлил этиш имконияти туғилгани айни муддаодир.

Шунингдек, «Маҳалла» фондининг аъъанавий:

- **«Энг намунали фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органи»;**

- **«Энг намунали диний маърифат ва маънавий-ахлоқий тарбия масалалари бўйича маслаҳатчи»;**

- **«Энг намунали оила»;**

- **«Намунали профилактика нозир»** каби кўрик-танловларини ўтказишга кенг жамоатчилик, бир қатор давлат ва нодавлат ташкилотлар жалб этилмоқда.

Бу эса, ижтимоий шерикликни янги поғоналарга кўтариш, фуқаролар йиғинларининг салоҳияти ва имкониятларини ошириш, илғор иш тажрибаларини оммалаштиришда муҳим аҳамиятга эга.

Шунингдек, маҳаллалар таълим ва тиббиёт муассасалари билан ўзаро ҳамкорликда турли тадбирларни амалга ошираётгани ҳақида ҳам кўплаб мисоллар келтириш мумкин.

Энг муҳими, ижтимоий шерикликка асосланган бундай оммавий тадбирлар аҳолининг турмуш даражасини кўтариш, тиббий ва ҳуқуқий маданиятини юксалтириш, халқимизга хос бағрикенглик ва меҳроқибат туйғуларини мустаҳкамлаш, ҳар бир маҳалла ва оилада тинчлик-осойишталикни таъминлаш,

соғлом ва обод турмуш тарзини тарғиб этишда алоҳида ўрин тутди.

«Мамлакатимизда демократик ислоҳотларни янада чуқурлаштириш ва фуқаролик жамиятини ривожлантириш концепцияси» асосида ишлаб чиқилган «Ижтимоий шериклик тўғрисида»ги қонун кучга киргач¹, юртимиздаги фуқаролик жамияти институтлари, шу жумладан, маҳаллалар фаолиятини янада ривожлантириш, амалга оширилаётган изчил ислоҳотларнинг очиқ-ошкоралиги ва самарадорлигини таъминлашда, уларнинг демократик ҳуқуқий давлат қуриш ҳамда адолатли фуқаролик жамиятини шакллантиришдаги ролини тубдан кучайтиришга хизмат қилмоқда.

¹ Ушбу Қонун 2014 йил 25 сентябрда қабул қилинган бўлиб, 2015 йил 1 январдан эътиборан кучга кирди. – Ғ. М.

ОБОДЛИК МАҲАЛЛАДАН БОШЛАНАДИ

Ҳаётимизни обод қилишнинг муҳим шарти – бу аввало, маҳаллани обод қилиш демакдир.

Президентимиз 2013 йилни мамлакатимизда «Обод турмуш йили» деб эълон қилиш асносида таъкидлаганидек, **«обод деганда, халқимиз, миллатимиз нафақат кўркам ва чиройли, шу билан бирга, тинчлик ва осойишталик, ўзаро меҳр-оқибат, аҳиллик, файз-барака ҳукмрон бўлган жойларни, доимо пок ният ва соғлом интилиш билан яшашни тасаввур қилади»¹.**

Инсоннинг қадами етган жойда албатта ободончилик бўлади, дейдилар. Бинобарин, барча қатламларга мансуб аҳолини ўзида қамраган маҳаллаларда ҳар йили умумхалқ ҳашарлари уюштирилиб, ободончилик, кўкаламзорлаштириш, бунёдкорлик, маҳалла идораларини қуриш ва таъмирлаш ишлари кейинги йилларда хайрли анъанага айланган.

Ҳозирги вақтда бутун Ўзбекистонимиз, таъбир жоиз бўлса, улкан қурилиш майдонига айланган.

¹ Каримов И.А. Инсон манфаати, ҳуқуқ ва эркинликларини таъминлаш, ҳаётимизнинг янада эркин ва обод бўлишига эришиш – бизнинг бош мақсадимиздир. – Т.: «Ўзбекистон», 2012. – 26-бет.

Хусусан, вилоятлар марказларини бош режа асосида ривожлантириш мақсадида йирик лойиҳалар амалга оширилмоқда. Ана шундай катта ҳажмдаги ишлар Урганч, Қарши, Фарғона, Наманган, Қўқон, Нукус, Жиззах, Шаҳрисабз, Гулистон ва бошқа шаҳарларда, юртимизнинг барча вилоят ва туманларида ҳам давом эттирилмоқда.

Айниқса, **юртимиз бўйлаб маҳалла гузарлари – мустақиллик даври архитектурасининг ўзига хос намунаси бўлган қанчадан-қанча шарқона бинолар қад ростлади.** Янги гузарлар билан бирга савдо ва маиший хизмат кўрсатиш шохобчалари, болалар ва спорт майдончалари барпо этиш, ички йўллар ва йўлакларни таъмирлаш, кўп қаватли уйларнинг атрофини ободонлаштириш бўйича катта ҳажмдаги ишлар амалга оширилди.

Мустақиллик даври меъморчилиги ҳақида сўз борганда, Президентимиз Ислом Каримов ғояси ва ташаббусига кўра намунавий лойиҳалар асосида замонавий уй-жойлар қуриш ҳаракати қишлоқ ҳаётининг савияси ва маданиятини ошириш борасида амалга оширилаётган ислохотларнинг олий босқичи эканини таъкидлаш даркор. Бу бизнинг қишлоқ ҳақидаги тасаввуримизни, қарашларимизни, қишлоқ ва маҳалла аҳлига бўлган муносабатимизни тубдан ўзгартириб юборди.

Халқимизда «Ўз уйим – ўлан-тўшагим», деган нақл бор. Яъни, ота фарзанди туғилиши билан терак экади, боласини уйли-жойли қилиш ҳаракатида бўлади. Шу эзгу удумнинг кенг миқёсдаги ифодаси сифатида 2009 йил – **Қишлоқ тараққиёти ва фаровонлиги йили**да бошланган замонавий, қулай ва барча коммунал хизмат шароитларига эга якка тартибдаги уй-жойлар қуриш ҳаракати тобора кенгайиб бормоқда.

Ўша вақт, яъни 2009 йилдан бошлаб мамлакатимизнинг 159 та қишлоқ туманида намунавий лойиҳалар асосида 900 дан ортиқ янги уй-жой массивлари барпо этилди. Умумий майдони 4 миллион 500 минг квадрат метр бўлган 33 минг 500 дан зиёд якка тартибдаги уй-жой фойдаланишга топширилди. 732 километр асфальт қилинган автомобиль йўллари, мингдан ортиқ ижтимоий ва бозор инфратузилмаси объектлари барпо этилди.

2013 йил – Обод турмуш йилида мамлакатимиз бўйича қишлоқ жойлардаги 353 та массивда умумий майдони 1 миллион 500 минг квадрат метр бўлган 10 мингта шинам уй-жойлар барпо этилди, бу кўрсаткич 2012 йилга нисбатан 17 фоизга кўпдир¹.

Шундай қилиб, Ўзбекистон Президенти ташаббуси асосида қишлоқ жойларда хусусий уй-жойлар қуриш бўйича кенг кўламли дастур амалга оширила бошланганидан буён ўтган қисқа даврда 40 мингдан зиёд оила ана шундай ҳар томонлама қулай янги уй-жойларга эга бўлди.

Айниқса, давлатимиз раҳбари тавсияси билан якка тартибда қурилаётган уй-жойлар лойиҳалари қулайлик нуқтаи назаридан қайтадан кўриб чиқилиб, ажратиладиган ер участкалари майдонини олти сотих этиб белгилаш тўғрисида қарор қабул қилинган, бундай уйларга қизиқувчилар сони янада кўпайди. Айни вақтда бу замонавий уйлар кўз ўнгимизда қад ростламоқда, бунёдкор халқимизнинг гулдек қўллари билан барпо этилиб, ўз бахтли эгаларига муносиб тарзда топширилмоқда.

¹ Ўзбекистон Республикаси Президенти Ислон Каримовнинг мамлакатимизни 2013 йилда ижтимоий-иқтисодий ривожлантириш яқунлари ва 2014 йилга мўлжалланган иқтисодий дастурнинг энг муҳим устувор йўналишларига бағишланган Вазирлар Маҳкамасининг мажлисидаги маърузаси // Халқ сўзи, 2014, 18 январь.

Биз фақат қишлоқларимиздаги уй-жойлар қурилишига доир рақамларни келтирдик, холос. Жойларда бу уйлар билан ёнма-ён қанчадан-қанча замонавий инфратузилма объектлари – янги-янги хизмат кўрсатиш шохобчалари, нон ёпадиган, кондитер маҳсулотлари тайёрлайдиган цехлар, бозорчалар ва савдо дўконлари, болалар майдончалари, оилавий дам олиш масканлари, гўзаллик салонлари қурилди ва қурилмоқда.

Мисол учун, биргина 2012 йилнинг ўзида янги турар жой мавзеларида **70 дан зиёд маҳалла гузарлари**, қарийб 30 та қишлоқ врачлик пункти, 10 та мактаб, ўттизга яқин мини-банк, 35 та деҳқон бозори, 120 тадан ортиқ ишлаб чиқариш цехи ва маиший хизмат кўрсатиш шохобчалари бунёд этилди.

Бинобарин, давлатимиз раҳбари қайд этганидек, **«қишлоқларимиз аҳолиси нафақат қулай уй-жойларда, айти вақтда барча зарур муҳандислик ва транспорт коммуникация ларига, ижтимоий ва бозор инфратузилмаси объектларига – тиббиёт, спорт, банк, маиший хизмат кўрсатиш, савдо ва маданият муассаларига эга бўлган обод посёлкаларда яшаши лозим»¹.**

Мустақиллик даври архитектурасининг бетакрор намуналари бўлмиш замонавий бино ва иншоотлар, қишлоқ аҳолиси учун мўлжалланган яқка тартибдаги турар-жойлар миллий анъаналаримиз ва замонавий услублар мужассамлиги боис қишлоқларимиз, маҳаллаларимиз кўркига кўрк, чиройига чирой қўшмоқда. Катта-кичик шаҳарларимизда ҳам ғоятда

¹ Ўзбекистон Республикаси Президенти Ислон Каримовнинг мамлакатимизни 2013 йилда ижтимоий-иқтисодий ривожлантириш яқунлари ва 2014 йилга мўлжалланган иқтисодий дастурнинг энг муҳим устувор йўналишларига бағишланган Вазирлар Маҳкамасининг мажлисидаги маърузаси // Халқ сўзи, 2014, 18 январь.

улкан кўламдаги бунёдкорлик ишлари жадал олиб борилмоқда.

Албатта, ҳар бир киши фаровон турмуш кечиришни истайди. Қишлоқ ва шаҳарларимизда, маҳаллаларда бунёд этилаётган қулай, шинам ва замонавий уйлар эса юртдошларимизнинг ана шундай орзу-умидларини рўёбга чиқараётгани, айниқса, қувонарлидир.

Янги уй-жойлар тимсолида барча ниятларимиз ушалаяпти. Одамларнинг ҳаётга бўлган муносабати ўзгараёпти, Ватанга муҳаббати ортаёпти. Аслида, инсон манфаати, унинг бахтли ва фаровон турмушини таъминлашга устуворлик берилган юртда яшаётган аҳоли шунга муносибдир.

Президентимиз раҳнамолигида қишлоқда аҳоли турмуш даражасини ва маданиятини ошириш, маҳаллаларимиз қиёфасини тубдан яхшилаш мақсадида изчиллик билан амалга оширилаётган бундай эзгу ишлар халқаро ҳамжамиятда катта қизиқиш уйғотмоқда. Дунё жамоатчилиги, мутахассислар ва чет эллик экспертлар Ўзбекистонда бу борада ҳаётга изчиллик билан татбиқ этилаётган дастурлар самараларини ҳар томонлама ўрганаётир.

2013 йил апрель ойида Тошкент шаҳрида замонавий уй-жой қурилиши мавзусида ўтказилган халқаро конференцияда Бирлашган Миллатлар Ташкилоти, Халқаро валюта жамғармаси, Жаҳон банки, Осиё тараққиёт банки, Ислон тараққиёт банки, Жануби-шарқий Осиё мамлакатлари уюшмаси (АСЕАН), ЮНЕСКО ва бошқа нуфузли халқаро ташкилотлар раҳбарлари ва вакиллари, дунёнинг 60 дан зиёд мамлакатидан 300 дан ортиқ олим,

мутахассис ва экспертлар иштирок этгани бунинг ёрқин исботидир¹.

Буларнинг барчаси бежиз эмас. Чунки мустақиллик йилларида бой тарихимиз, бетакрор меросимиз, муқаддас дину диёнатимиз, кўҳна урф-одат ва анъаналаримиз қайта тикланди. Меҳроқибат, бағрикенглик, ҳамжиҳатлик каби олижаноб фазилатлар, миллий ва умумбашарий қадриятларга уйғун бўлиб яшаш, Ватан тақдири ва келажагига дахлдорлик туйғуси ҳаётимиздан мустаҳкам ўрин олмоқда.

Албатта, бу каби ижобий омиллар халқимизнинг руҳиятини кўтариб, ишчанлик, бунёдкорлик кайфиятини кучайтирмоқда, юртдошларимизнинг келажакка ишончини янада оширмоқда.

Истиқлол йилларида Ўзбекистонда оилани, аёлни, онани улуғловчи бир-биридан муаззам тарихий ёдгорликлар бунёд этилди. Мустақиллик майдонидаги «**Мотамсаро она**», «**Бахтиёр она**», шунингдек, «**Ватанга қасамёд**» монументларида акс этган мўътабар волида тимсоллари, шак-шубҳасиз, маҳаллаларимиз аҳлини, айниқса, ёшларимизни ватанпарварлик, оилага, маҳалла-кўйга, эл-юртга, Ватанга садоқат ва ҳурмат руҳида тарбиялашга хизмат қилмоқда.

Шу ўринда Қарши шаҳрининг халқаро миқёсда кенг нишонланган 2700 йиллик қутлуғ тўйи муносабати билан 2006 йили бу табаррук заминда қад ростлаган яна бир муҳташам монумент ҳақида қисқача тўхталиш жоиз.

¹ Ўзбекистон Республикаси Президенти Ислон Каримовнинг мамлакатимизни 2013 йилда ижтимоий-иқтисодий ривожлантириш якунлари ва 2014 йилга мўлжалланган иқтисодий дастурнинг энг муҳим устувор йўналишларига бағишланган Вазирлар Маҳкамасининг мажлисидаги маърузаси // Халқ сўзи, 2014, 18 январь.

Гап шундаки, «**Эл-юрт таянчи**» деб номланган мазкур ёдгорликда ота-она, ўғил ва қиз сиймоси акс этган. Бу – айнан оила тасвиридир. Демак, ушбу монументда «**Оила – эл-юрт таянчидир**» деган ёрқин ғоя акс этган.

Ҳақиқатан ҳам, болани, аввало, оила тарбиялайди. Яхши оилада яхши фарзандлар вояга етади. Ҳар бир маҳаллада барчага намуна бўлишга лойиқ оилаларимиз бор ва бисёр. Бундай соғлом оилаларда вояга етган, тарбия топган фарзандлар доимо эл хизматида экани, феъл-атвори, яхши иш-амаллари билан ота-оналари, оилалари, маҳаллаларига, мамлакатимиз ва халқимизга обрў ҳамда шараф олиб келаётгани, бир сўз билан айтганда, эл-юртга таянч бўлаётгани ҳар қанча таҳсинга сазовордир.

МАҲАЛЛА: БУГУНИ ВА ИСТИҚБОЛЛАРИ

(Хотима ўрнида)

Юртимизда фуқаролик жамияти изчил ва барқарор шаклланиб бораётган ҳозирги пайтда фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органлари фаолияти самарадорлигини янада оширишни даврнинг ўзи тақозо этмоқда.

«Мамлакатимизда демократик ислохотларни янада чуқурлаштириш ва фуқаролик жамиятини ривожлантириш концепцияси»да бу борадаги янги устувор йўналиш ва вазифалар белгилаб берилди.

Юртбошимиз таъбири билан айтганда, фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш институти – маҳалла фаолиятининг ташкилий асосларини янада такомиллаштириш, унинг вазифалари кўламини кенгайтириш, давлат ҳокимияти ва бошқарув органлари билан ўзаро яқин муносабатларини таъминлаш алоҳида долзарб аҳамият касб этмоқда.

Концепцияда маҳалла институтини замонавий босқичда ривожлантиришнинг қуйидаги йўналишлари кўрсатиб ўтилди:

биринчидан, маҳалла фаолиятининг ҳуқуқий базасини такомиллаштириш, унинг самарали

фаолият юритиш механизмлари ва ваколатларини кенгайтириш;

иккинчидан, маҳаллани аҳолини аниқ йўналтирилган асосда ижтимоий қўллаб-қувватлаш, хусусий тадбиркорлик ва оилавий бизнесни ривожлантириш марказига айлантириш;

учинчидан, бошқарув органлари фаолияти устидан жамоатчилик назоратини ўрнатишда маҳалланинг вазифаларини кенгайтириб бориш;

тўртинчидан, жойларда амалга оширилаётган ишлардан жамоатчиликни кенг хабардор қилиш мақсадида давлат органларининг фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органлари билан мустақам ҳамкорлигини таъминлаш;

бешинчидан, мамлакатимизни модернизация қилиш ва кучли фуқаролик жамияти қуришда маҳалланинг ўрни ва аҳамияти ортиб бораётганини инобатга олган ҳолда, маҳалла раислари ва уларнинг маслаҳатчилари этиб энг муносиб номзодлар сайлашини таъминлайдиган фуқаролар йиғини раислари ва уларнинг маслаҳатчиларини сайлаш тизимини янада такомиллаштириш.

Ушбу устувор вазифалар ижроси бўйича, юқорида қайд этилганидек, қатор муҳим ишлар амалга оширилди ва оширилмоқда. Буларнинг барчаси мамлакатимизда фуқаролик жамияти институтлари, хусусан, маҳаллалар фаолиятини ривожлантиришнинг янги босқичини бошлаб берди. Бунда, айниқса, **«Фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органлари тўғрисида»**ги ҳамда **«Фуқаролар йиғини раиси (оқсоқоли) ва унинг маслаҳатчилари сайлови тўғрисида»**ги қонунларнинг янги таҳрирда қабул қилингани муҳим аҳамиятга эга бўлди.

Хусусан, янги таҳрирда қабул қилинган **«Фуқаролар йиғини раиси (оқсоқоли) ва унинг**

маслаҳатчилари сайлови тўғрисида»ги Ўзбекистон Республикаси Қонуни асосида 2013 йилнинг ноябрь-декабрь ойларида муқобиллик, ошкора-лик ва қонунийлик тамойилларига риоя этган ҳолда 9 минг 756 нафар фуқаролар йиғинининг раиси ва уларнинг 99 минг 618 нафар маслаҳатчиси сайланди. Сайловларда 46,6 фоиз фуқаролар йиғини раиси, 47,2 фоиз раис маслаҳатчиси биринчи мартаба сайланди¹.

Бу жараёнда, шубҳасиз, фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органлари раислари сайлови тизими янада такомиллаштириш, раислар ва уларнинг маслаҳатчилари энг муносиб фуқаролар ичидан сайланишини таъминлашга қаратилган янги қоидалар амалда дастлабки синовдан ўтказилгани ва ижобий натижалар яққол кўзга ташланганини қайд этиш ўринлидир.

Хусусан, таниқли ҳуқуқшунос олим Акмал Саидовнинг қайд этишича, ушбу сайловда йиғинларнинг раислари этиб сайланган фуқароларнинг 5 минг 473 нафари, яъни 56,1 фоизи олий маълумотга эга бўлиб, асосан педагоглар, иқтисодчилар, муҳандислардан иборат. Қорақалпоғистон Республикаси (82,8 фоиз), Қашқадарё вилояти (79,7 фоиз) ва Тошкент шаҳри (75,4 фоиз) олий маълумотли йиғинлар раисларини сайлаш бўйича энг яхши кўрсаткичларни намоён этган.

Бунинг аҳамияти шундаки, олий маълумотли маҳалла оқосоқоли, авваламбор, ислохотларнинг бугунги босқичи талабларини чуқур англашда, зиммасига юкланган масъулиятли вазифаларни тўлақонли бажаришда, маҳалла аҳли ўртасида зарур

¹ «Демократлаштириш ва инсон ҳуқуқлари» журнари, 2014, 2-сон. – 5-бет.

тарғибот-тушунтириш ишларини таъсирчан ва самарали тарзда олиб боришда муайян тажрибага эгадир¹.

Маҳаллаларнинг жамият ва давлат қурилиши тизимидаги ҳуқуқ ҳамда ваколатларини кенгайтириш, бу борадаги қонунчиликни такомиллаштириш масалаларига алоҳида урғу берилаётгани бежиз эмас. Маҳалла бошқарувига бундай катта эътибор бугун мамлакатимизда олиб борилаётган сиёсатнинг халқчиллигидан далолат беради.

Бу ҳақда сўз борганда, маҳалла институти халқимиз ҳаётида асрлар давомида шаклланган, замонлар синовидан ўтган, энг ноёб, энг адолатли идора экани ҳақида қанча кўп гапирилса арзийди. Чунки халқимиз минг йиллар давомида маҳалла бўлиб, жамоа бўлиб яшаш орқали ўзининг миллий қиёфасини, ўзаро меҳр-оқибат туйғуларини ҳеч қачон йўқотмаган.

Кези келганда, «Маҳалла» жамоат фондининг 2011 йил декабрь ойида бўлиб ўтган ҳисобот-сайлов конференциясида Президентимиз Концепциясида белгилаб берилган энг муҳим вазифаларни ҳаётга изчил татбиқ этиш мақсадида **«Ўзбекистон «Маҳалла» хайрия жамоат фондининг 2012–2014 йилларга мўлжалланган ҳаракат режаси»** қабул қилинганига эътибор қаратиш ўринлидир.

Ушбу Ҳаракат режасида фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органларининг ташкилий-ҳуқуқий асосларини такомиллаштириш алоҳида ўрин тутарди. Унда, жумладан, маҳалла фаолиятининг асосий йўналишлари – фуқаролар йиғини, унинг ҳузуридаги тафтиш комиссияси, диний маърифат ва маънавий-ахлоқий тарбия масалалари бўйича маслаҳатчи, ўнга яқин турли комиссияларнинг намунавий

¹ Саидов А.Х. Эришилган натижалар / Миллий тикланиш, 2014, 29 январь.

низомларини ишлаб чиқиш ва қабул қилиш кўзда тутилган бўлиб, айти пайтда бу борада бир қатор ишлар амалга оширилди.

Айниқса, 2013 йил давомида соҳага оид 20 га яқин низомлар қабул қилингани айти муддао бўлди. Бу низомлар маҳаллаларда маънавий муҳит барқарорлигини, миллатлараро дўстлик ва ҳамжиҳатликни мустаҳкамлаш, ёшларни Ватанга ва миллий истиқлол ғоясига садоқат руҳида тарбиялаш, аҳолини ижтимоий қўллаб-қувватлаш борасидаги ишларнинг самарадорлигини янада оширишга кўмаклашиш, фуқаролар йиғинларидаги жамоатчилик тузилмалари фаолиятини самарали ташкил этишга қаратилгани билан эътиборлидир.

Шу жумладан, фуқаролар йиғини фаолиятининг асосий йўналишлари бўйича 8 та комиссия фаолиятига оид тасдиқланган намунавий Низомларнинг амалиётга татбиқ этилиши маҳаллалар ишига кенг жамоатчиликни жалб этишга катта туртки берди¹.

Мамлакатимизда демократик ислохотларни янада чуқурлаштириш ва кучли фуқаролик жамиятини ривожлантириш жараёнида фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органлари ролини ҳамда аҳолининг ҳуқуқий маданияти ва ҳуқуқий онгини ошириш, жамиятни маънавий-ахлоқий ривожлантириш масалаларига ҳам катта эътибор берилмоқда. Бу борадаги ишлар, ўз навбатида, қонун ҳужжатлари, умумдавлат ва ҳудудий дастурлар ижро этилиши устидан жамоатчилик назорати тизимида фуқаролар йиғинларининг ролини янада оширишда ғоят муҳим аҳамият касб этмоқда.

Шу мақсадда 2013 йилда, «**Обод турмуш йили**» **Давлат дастурига** мувофиқ, маҳалла фаолиятини

¹ Қаранг: Фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органлари фаолиятига оид қонун ҳужжатлари тўплами. – Тошкент, 2014. – 72–130-бетлар.

янада такомиллаштириш, ҳуқуқ ва ваколатларини кенгайтириш, жойларда ижтимоий ва иқтисодий ривожланишга оид масалаларни ҳал этишда уларнинг ўрни ва аҳамиятини ошириш, ёш ҳамда кам таъминланган оилаларни ижтимоий қўллаб-қувватлашни кучайтиришга доир бир қатор ибратли тадбирлар амалга оширилди.

Бу ҳақда сўз борганда, маҳаллаларни ободонлаштириш, қишлоқда экологик турмуш шароитларини яхшилаш масалаларини ҳал этишга нодавлат нотижорат ташкилотларни жалб қилиш орқали қишлоқларнинг ижтимоий инфратузилмасини яхшилаш бўйича «**Обод уйим**» лойиҳасини амалга оширишга киришилганини алоҳида таъкидлаш мақсадга мувофиқдир.

Жойлардаги давлат ҳокимияти органларининг андазавий лойиҳалар асосида маҳаллаларни ободонлаштириш бўйича ҳудудий тадбирлар режаларини тасдиқлаш, маҳаллалар ташқи кўринишини яхшилаш, аҳолининг дам олиши, маҳаллалар аҳлига эстетик тарбия ва соғломлаштириш учун зарур шарт-шароитлар яратиш каби бир-бирдан муҳим тадбирларнинг амалга оширилиши бу борадаги ютуқларга ютуқлар қўшди.

2014 йил давомида «**Соғлом бола йили**» **Давлат дастури** ижросини таъминлаш мақсадида «Маҳалла» фонди томонидан муайян ишлар амалга оширилди. Жумладан, маҳаллалар ҳудудида минглаб маиший хизмат кўрсатиш шохобчалари ҳамда хусусий тадбиркорлик ва оилавий бизнесни очишда ва уларда аввало хотин-қизлар ва ёшларни янги иш ўринлари ташкил этилишида кўмаклашилди.

Айни пайтда соғлом ва баркамол авлодни шакллантириш, ёшларни мустақил оилавий ҳаётга тайёрлаш, соғлом оилани шакллантириш ҳамда ёш

авлоднинг касб эгаллашида маҳалла ролини ошириш, болалар ва ўсмирларни турли тўғаракларга, жисмоний тарбия ва спорт билан шуғулланишга жалб қилиш, «Ота-оналар университети» фаолиятини янада такомиллаштиришга қаратилган чора-тадбирлар мажмуаси доирасида кенг қамровли ишлар амалга оширилмоқда.

Бу борада, жумладан, «Маҳалла – маънавият ўчоғи» фототанлови, «Маҳалла» фондининг энг намунали шаҳар (туман) бўлими», «Фуқаролар йиғинларининг энг намунали маслаҳат маркази», «Фуқаролар йиғинларининг энг намунали жамоатчилик комиссияси», «Фуқаролар йиғинларининг энг намунали «Маҳалла посбони» жамоатчилик тузилмаси раҳбари» каби кўрик-танловлар ўтказилаётганини қайд этиш ўринлидир.

Маҳалла тизими фаолиятини такомиллаштириш, маҳаллаларнинг жамият ҳаётидаги ўрни ва аҳамиятини янада юксалтириш, маҳалла фаолларини мунтазам рағбатлантириб бориш мақсадида «Маҳалла куни» тадбирларини ўтказиш яхши анъанага айланган.

Ёшларда юксак маънавий фазилатлар, шу жумладан катталарга ҳурмат, ёшларга ғамхўрлик, эзгулик ва инсонийлик, меҳрибонлик ва бағрикенглик, Ватан ва халққа садоқат туйғуларини шакллантириш мақсадида маҳаллаларда «Оталар мактаби», «Оналар мактаби» семинар ва тренинглари ташкил этиш, маҳаллаларда етук олим, психолог, ёзувчи, шоир, дин арбоблари, оқсоқоллар ва аҳоли иштирокида кўп асрлик миллий анъаналар руҳидаги «Маънавият эҳсони» мавзусида кеча ва суҳбатлар ташкил этилди.

Давлат дастури доирасида бугунги кунда ижтимоий муҳофазага муҳтож бўлган ёш оилаларга тўй

маросимларини ўтказиш ва турмуш шароитларини яхшилаш бўйича чора-тадбирлар амалга оширилди. Шунингдек, аёллар ўртасида «Аёллар спорт фестивали» республика фестивалини, уй бекалари ва қизлар ўртасида «Гимнастика барча учун» спорт мусобақаларини ҳамда «Соғлом оила» оилавий мусобақаларини ва аёллар ўртасида «Соғлом она – соғлом бола» шиори остида фестиваллар ташкил қилинди.

Кам таъминланган оилалар фарзандлари, Меҳрибонлик уйлари тарбияланувчилари ҳамда турли танловлар ғолиблари, шунингдек, кам таъминланган оилаларга мансуб аҳоли учун Хива, Тошкент, Самарқанд, Бухоро, Қўқон, Марғилон, Термиз, Шаҳрисабз ва Қарши шаҳарларига сафарлар уюштирилиб, уларнинг кўнгилли дам олишларига имкониятлар яратиб берилди.

Шу билан бирга, Қорақалпоғистон Республикаси Вазирлар Кенгаши, вилоятлар ва Тошкент шаҳри ҳокимликлари билан биргаликда ҳудудлардаги фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органлари фаолиятини мувофиқлаштириш бўйича кенгашлар фаолиятини янада такомиллаштириш, фуқаролар йиғинлари зиммасига юклатилган қонун ҳужжатларида белгиланган вазифаларни бажаришда самарали услубий-амалий кўмак бериб борилмоқда.

Рақамларга мурожаат қиладиган бўлсак, 2014 йили Фонд томонидан 1 минг 330 та фуқаролар йиғини 2 миллиард 660 миллион сўмлик компьютер жамланмалари, 2 минг 442 та фуқаролар йиғини эса 481 миллион сўмлик мебеллар билан таъминланган. Шунингдек, 5 миллиард 517 миллион сўм маблағ ҳисобидан 314 та фуқаролар йиғини жорий, 85 таси капитал таъмирланган, 2 таси қайта реконструкция

қилинган, 30 таси янгидан қурилиб фойдаланишга топширилган.

Жорий йилда «Кесаларни эъозлаш йили» Давлат дастури ижроси доирасида «Маҳалла» фонди томонидан амалга оширилётган ишлар кўлами тубдан кенгайди. Бу ҳақда сўз борганда, «Ўзбекистон Республикасида 2015 йилда фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органлари фаолияти самарадорлигиниянада оширишга қаратилган қўшимча чора-тадбирлар дастури» қабул қилингани ва изчиллик билан амалга татбиқ этилаётганини таъкидлаш жоиз.

Ушбу Дастур Фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органлари фаолиятини мувофиқлаштириш бўйича Республика кенгаши томонидан 2015 йил 7 майда қабул қилинган. Дастурдан кўзланган мақсад кучли фуқаролик жамиятини шакллантиришда фуқаролар йиғинларининг роли ва аҳамиятини аҳоли, шунингдек, халқаро ҳамжамиятга етказиш, маҳаллаларнинг илғор иш тажрибаларини оммалаштиришдан иборат¹.

Бугунги кунда «Mahalla» газетаси саҳифаларида «Маҳалла» фонди ва фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органлари томонидан жойларда амалга оширилаётган ишларни ўрганиш натижалари мунтазам чоп этилмоқда, мутасаддилар билан суҳбатлар эълон қилинмоқда. Тизим пешқадамларининг илғор иш тажрибаси кенг оммалаштирилмоқда. Шунингдек, тизимдаги муаммолар ва уларнинг ечимларига доир танқидий-таҳлилий мақолалар бериб борилмоқда.

Бугунги кунда маҳалла институти ва фуқаролик жамиятини ривожлантириш борасидаги Ўзбекистон тажрибасини ўрганишга бағишланган илмий-амалий давра суҳбатларини хорижий давлатларда

1 Иноғомов Ж. Маҳалла институти фаолияти янада такомиллашади// «Маҳалла» газетаси, 2015, 23 май.

ташқил этиш бўйича ишчи гуруҳ тузилгани ғоят муҳим аҳамиятга эгадир. Бу гуруҳга Ташқи ишлар ва Адлия вазирликлари, «Маҳалла» фонди, Давлат бошқаруви академияси, Фуқаролик жамияти шаклланишини мониторинг қилиш мустақил институти каби қатор нуфузли давлат ташкилотлари ҳамда нодавлат тузилмалар ва муассасаларнинг мутахассислари аъзо ҳисобланади.

Мазкур ишчи гуруҳ самарали фаолият юритаётганини таъкидлаш зарур. Жумладан, гуруҳ аъзолари иштирокида 2014 йил 26-30 апрель кунлари Корея Республикасининг Сеул шаҳрида, 26-30 май кунлари АҚШнинг Нью-Йорк ва Вашингтон шаҳарларида, Хитойнинг Пекин ва Шанхай шаҳарларида тегишли тадбирлар ўтказилгани юқоридаги фикрни яққол тасдиқлайди. Айни вақтда ишчи гуруҳ томонидан 2014 йил охиригача Бельгия давлатининг Льеж шаҳрида, Буюк Британиянинг Лондон ва Кембриж шаҳарларида, Франция пойтахти – Парижда, Германиянинг Берлин ва Бонн шаҳарлари ҳамда Япония пойтахти – Токиода айни шундай давра суҳбатларини ташқил этишга ҳозирлик кўрилмоқда.

Энг муҳими, маҳалла тизими самарадорлигини янада ошириш ва бу борадаги юртимиз тажрибасини кенг тарғиб этишга қаратилган бундай масъулиятли вазифаларни ҳаётга чуқур татбиқ этиш жараёнларида барча маҳаллалар, фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органлари, Ўзбекистон «Маҳалла» хайрия жамоат фонди бўлим ва бўлинмалари фаол иштирок этмоқда. Бу, шак-шубҳасиз, ушбу тизимнинг тобора такомиллашиб, халқ ишончини оқлаётганини кўрсатади.

Бугунги кунда тизим фаоллари томонидан маҳалла ҳудудида ижтимоий инфратузилмани ривожлантириш, маънавий муҳит барқарорлиги ҳамда

миллатлараро дўстлик ва ҳамжиҳатликни мустаҳкамлаш, ёшларни она Ватанга ва миллий истиқлол ғоясига садоқат руҳида тарбиялаш, аҳолини ижтимоий қўллаб-қувватлаш, бандлик масаласини ҳал этишга кўмаклашиш, оилаларни мустаҳкамлаш каби қатор вазифалар самарали амалга оширилмоқда. Маҳалла халқ фаровонлигини таъминлашга йўналтирилган демократик ислохотларни амалга оширишда мустаҳкам таянч бўлмоқда.

Шу боис фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органлари фаолиятини янада такомиллаштириш, уларнинг ҳуқуқ ва ваколатларини кенгайтириш давлатимизнинг доимий эътиборида. Президентимиз Ислом Каримовнинг 2013 йил 24 июлда қабул қилинган «**Фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органлари тизимидаги ходимлардан бир гуруҳини мукофотлаш тўғрисида**»ги **Фармони** давлатимизнинг мазкур соҳага бўлган эътибор ва ғамхўрлигининг ёрқин намунаси, тизимда самарали меҳнат қилаётган фидойи маҳалла фаоллари меҳнати кадр топаётганининг амалдаги ифодаси бўлди.

Ушбу Фармонга кўра, мамлакатимизда фуқаролик жамиятини ривожлантириш, маҳаллаларда маънавий муҳит барқарорлигини ҳамда миллатлараро дўстлик ва ҳамжиҳатликни мустаҳкамлаш, ёшларни она Ватанга ва миллий истиқлол ғоясига садоқат руҳида тарбиялаш, аҳолини ижтимоий қўллаб-қувватлаш ишларига қўшган салмоқли ҳиссаси учун тизимнинг 60 нафар фаоли юксак давлат мукофотлари билан тақдирланди. Жумладан, «Эл-юрт ҳурмати» ордени билан – 5 нафар, «Фидокорона хизматлари учун» ордени билан – 5 нафар, «Меҳнат шуҳрати» ордени билан – 5 нафар, «Дўстлик» ордени билан – 14 нафар, «Шуҳрат» медали билан – 31 нафар маҳалла тизими ходимлари мукофотланди.

Бундан ташқари, Ўзбекистон Республикаси мустақиллигининг йигирма икки йиллиги муносабати билан давлат мукофотларига сазовор бўлган юртдошларимиз орасида ҳам «Маҳалла» хайрия жамоат фонди республика бошқаруви ва Фонднинг ҳудудий бўлинмалари, шунингдек, фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органлари ходимларидан 15 нафари, Мустақиллигимизнинг йигирма уч йиллиги муносабати билан эса, 25 нафари шундай юксак шарафга муносиб топилди.

Шу тариқа кейинги 7 йил, яъни 2008-2014 йиллар мобайнида тизим ходимларидан 239 нафари турли даражадаги давлат мукофотлари билан тақдирланди. Мукофотланганларнинг 16 нафарини «Маҳалла» хайрия жамоат фонди ходимлари ташкил этгани ҳолда, 223 нафари фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органлари ходимларидир. Улар орасида хотин-қизлар 153 нафарни, эркалар эса, 86 нафарни ташкил этгани, аёнки, тизимда юртимиз аёлларининг фаоллиги изчил ортиб бораётганининг ўзига хос ифодасидир.

Буларнинг барчаси мамлакатимизда барқарорлик, тинчлик-тотувликни мустаҳкамлаш, халқимиз салоҳиятини тўлиқ рўёбга чиқариш, турли жабҳаларда ҳаётга татбиқ этилаётган кенг кўламли ислохотларни янада чуқурлаштиришга қаратилган чора-тадбирлар амалда юксак самаралар бераётганини яққол тасдиқлаб турибди. Бу жараёнларда фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органларининг ўрни ва роли мустаҳкамланаётгани эса, маҳалларимиз тинчлиги, ободлиги, фаровонлигига хизмат қилмоқда.

Хулоса қилиб айтганда, **«маҳалла – ҳам ота, ҳам она»** деган ҳикматли нақл негизида халқимизнинг кўп асрлик бой ҳаётий тажрибаси

мужассам. Бинобарин, фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органлари маҳаллалардаги эҳтиёжманд оилаларни моддий ва маънавий жиҳатдан қўллаб-қувватлаш билан бир қаторда, ёш оилаларга ҳар томонлама ёрдам бериш, ёшларнинг дунёқараши ва тафаккурини кенгайтириш, навқирон авлодимиз тарбияси билан боғлиқ масъулиятли вазифани ҳам зиммаларига олишлари бугунги кунда жуда муҳим аҳамиятга эга.

Аслида ҳам, фарзандларимиз дастлабки жамият тарбиясини айнан маҳаллада олади. Унинг тафаккури кўпчилик ичида, қўни-қўшниларнинг яхши-ёмон кунларида бирга бўлиш орқали шаклланади. Ўздан катталарнинг муомаласи, юриш-туриши, одоб-ахлоқи, ўзаро оқибатига қараб ҳаракат қила бошлайди.

Маҳаллаларимизда тонг саҳардан кўчаларга сув сепилиши, таниш-танимаслигидан қатъи назар, одамларнинг бир-бирига эзгу тилак билан салом бериши, оқсоқолларнинг ёшлар умрига барака тилаб дуо қилишининг ўзи катта тарбия мактабидир.

Энг муҳими, Президентимиз таъкидлаганидек, **«ёш оилани ҳаётнинг турли тўфонларидан асраш, унинг мустақкам оёққа туриб олиши учун елкадош бўлиш, бу борада зарур кўмак, маслаҳат кўрсатишда маҳалланинг роли ва аҳамиятини ҳеч нарса билан қиёслаб бўлмайди»**¹. Бинобарин, маҳаллалар аҳолига энг яқин турган анъанавий демократик бошқарув тизимидир.

¹ Каримов И.А. Бизнинг йўлимиз – демократик ислохотларни чуқурлаштириш ва модернизация жараёнларини изчил давом эттириш йўлидир. – Т.: «Ўзбекистон», 2012. – 88-бет.

Мундарижа

Истиқлол, фуқаролик жамияти ва маҳалла (муқаддима ўрнида).....	5
Маҳалла – ижтимоий-маънавий ҳаётимиз кўзгуси.....	16
Фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органлари фаолиятининг ҳуқуқий асослари.....	27
Маҳалла – халқ виждони.....	37
Маҳалла – ижтимоий ҳимоя ва ҳамкорлик маскани.....	52
Ободлик маҳалладан бошланади.....	58
Маҳалла: бугуни ва истиқболлари (хотима ўрнида).....	65

Ғ. Мирзо

**ОБОД МАҲАЛЛА – ОБОД МАМЛАКАТ
ТАРАҚҚИЁТИ КАФОЛАТИ**

Муҳаррирлар:

А. Омонов,
Г. Ортиқхўжаева

Техник муҳаррир:

А. Аҳмедов

Компьютерда

саҳифаловчи:

Ш. Расулов

Ўзбекистон Республикаси Адлия вазирлиги ҳузуридаги
«Адолат» нашриёти. Нашр. лиц. АИ № 228, 16.11.2012.
100192, Тошкент шаҳри, Буюк ипак йўли кўчаси, 69-уй.

Телефон: (371) 268-28-57.

Факс: (371) 268-28-56.

Веб сайт: www.adolatnashr.uz

e-mail: info@adolatnashr.uz

Босишга рухсат этилди 18.11.2015 й.

Қоғоз бичими 84x108 $\frac{1}{32}$, «Segoe UI» гарнитураси.

Офсет усулида чоп этилди. Босма табоғи 2,5.

Нашриёт ҳисоб табоғи 3,5. Адади 500 нусха.

...-буюртма. Нархи шартнома асосида.

«Print Line Group» ХК bosmaxonasida chop etildi.

Toshkent sh., Chilonzor tumani,

Bunyodkor shoh ko'chasi, 44-uy.